

BRIELSE MARE

Halfjaarlijks magazine van de
HISTORISCHE VERENIGING DE BRIELSE MAASMOND

BRIELSE STRAFBEDEVAARTEN

Rechtspraak in de vroege 15^e eeuw

VAREN EN EEN BEETJE VOETBAL

Egbert Tellegen vertelt

75 JAAR CHRISTELIJKE ULO

Vragen over oprichtingsdatum

ARNOLDUS BOTBIJL

Geervliet, Brielle, Indische Oceaan

EEN UNIEKE GRAFKRANS

Nu te zien in toren Catharijnekirk

TROMP & VAN ALMONDE

Grote zomertentoonstelling 2021

• *uitgave:*

Historische Vereniging
De Brielse Maasmond
Info@debrielsemaasmond.nl

• *correspondentieadres /
redactiesecretariaat:*

Ronald J. de Ridder
Van Bloys van Treslongweg 3
3231 CT BRIELLE

• *telefoon:*

0181 414674

• *bank:*

IBAN: NL20 INGB 0000 2087 92

• *redactie:*

Klaas Schipper (hoofdredacteur),
Leo Arkenbout,
Adriaan Rodenburg (lay-out)

• *internetadressen:*

Historisch Museum Den Briel:
www.historischmuseumdenbriel.nl

Cultuurweb Brielle:
www.cultuurwebbrielle.nl

Musea In Nederland:
www.museumserver.nl

• *belangrijke telefoonnummers:*

Gemeente Brielle:

www.brielle.nl

Meldpunt 'Cultureel Erfgoed':

kantooruren di t/m vr 0181 475475
(Historisch Museum Den Briel);

Meldpunt Monumentenzorg:

kantooruren 0181 471111 (Angelique
van Oers, gemeente Brielle);

Streekarchief Voorne Putten:

www.streekarchiefvp.nl

0181 419999,

openingstijden: di-vr 9-16 uur.

• *advertentietarief:*

Een halve pagina per jaar (twee edities):
€90,-

• *cover:*

Watergeuzen verzamelen zich voor de
Noordpoort, 1 april int 'jaar 1572,
gravure. Collectie: Streekarchief
Voorne-Putten.

© Historische Vereniging de Brielse
Maasmond 2021.

Niets uit deze uitgave mag worden
verveelvoudigd en/of openbaar
gemaakt worden doormiddel van druk,
fotokopie, of op welke andere wijze ook
zonder schriftelijke toestemming van de
redactie.

BRIELSE MARE

Jaargang 31 NR. 1, MAART 2021

VAN DE REDACTIE

Klaas Schipper

3

BRIELSE STRAFBEDEVAARTEN

Rechtspraak in de vroege 15^e eeuw

4

75 JAAR CHRISTELIJKE ULO

Vragen over oprichtingsdatum

10

TROMP & VAN ALMONDE

Grote zomertentoonstelling 2021

14

VAREN EN EEN BEETJE VOETBAL

Herinneringen van Egbert Tellegen aan Brielle

16

ARNOLDUS BOTBIJL

Geervliet, Brielle, Indische Oceaan

22

VAN DE VERENIGING

Dick Verbeek

25

EEN UNIEKE GRAFKRANS

Nu te zien in de toren van de Catharijnekerk

26

HISTORISCH MUSEUM DEN BRIEL

Marijke Holtrop

30

De Brielse Mare is het halfjaarlijks magazine uitgegeven door de Historische Vereniging De Brielse Maasmond (voorheen 'Vereniging Vrienden van het Historisch Museum Den Briel'). Dit magazine wordt automatisch aan de leden van de vereniging toegestuurd. Losse nummers zijn te bestellen via het secretariaat van de vereniging en te koop bij het Historisch Museum Den Briel, in het Streekarchief en bij de plaatselijke boekhandel.

Een jaar na publicatie is de Brielse Mare ook beschikbaar op de website van de vereniging: www.debrielsemaasmond.nl.

Persoonlijk lidmaatschap €15 per jaar; familielidmaatschap €20 per jaar. Aanmelding bij het secretariaat of d.m.v. het formulier op de website van de vereniging: www.debrielsemaasmond.nl.

De vereniging heeft de ANBI-status. Dit betekent dat giften in het kader van de wettelijke bepalingen in mindering kunnen worden gebracht op het belastbaar inkomen van de schenker.

Het eerstvolgende nummer verschijnt in oktober 2021

Auteursinstructies:

Historische artikelen over Brielle en de streek zijn welkom. Gewenste omvang: 1500 tot 2500 woorden. Aanbevolen wordt vooroverleg te plegen met Klaas Schipper: k.j.schipper@hetnet.nl of 0181 413981. De redactie behoudt zich het recht voor, in overleg met de auteur, artikelen in te korten of te wijzigen.

BRIELSE MARE

HISTORISCHE VERENIGING DE BRIELSE MAASMOND

Van de redactie

De Brielse Mare in een nieuw formaat en in een totaal nieuwe lay-out. Het kan zo maar gebeuren na 30 jaargangen. Van een vertrouwd verenigingsblad naar een professioneel uitgevoerd halfjaarlijks magazine. Ook de Historische Vereniging De Brielse Maasmond gaat mee met haar tijd.

Daar is uiteraard een weloverwogen bestuursbesluit aan voorafgegaan, mede gelet op de enthousiaste reacties die de redactie ontving nadat in de vorige Mare het coronadagboek van Briellenaar Wim Smit stond. ‘Leuk om nu te lezen hoe het leven in deze bijzondere tijd voortkabbelt en iets dat tegelijkertijd ongetwijfeld van groot belang wordt als het in toekomstige decennia nog eens herlezen wordt. Is het een toekomstbeeld of was het toch een voorbijgaand fenomeen?’, reageerde een van de leden.

In de nieuwe opzet zouden dus historische verhalen, onderzoeken en eigentijdse vermeldenswaardige gebeurtenissen meer gemixt moeten worden. Zelf keek ik al enige tijd met gezonde afgunst naar OudNieuws, het kwartaaltijdschrift van de Historische Vereniging Oud-Geervliet dat enige tijd geleden transformeerde van een ‘contactblad’ – het woord roept in de huidige tijd van Tinder en Grindr hele andere associaties op dan eertijds – in een professioneel magazine met een degelijke inhoud in een schitterende aansprekende lay-out. Toen ons redactielid en vormgever Fré Eggens aangaf bij het bereiken van de 80-jarige leeftijd te willen stoppen met zijn werkzaamheden voor de Brielse Mare, heb ik conform de wens van het bestuur contact gezocht met Adriaan Herweijer van Rodenburg, de vormgever van OudNieuws.

Gelukkig kende ik die al van de contacten tussen het Historisch Museum Den Briel en het Museum Stadhuis Geervliet ten tijde van de gezamenlijke expositie rond de Gebroeders De Witt in de zomer van 2019. Maar voor Adriaan was het als professioneel vormgever niet vanzelfsprekend dat hij er nog een volgende onbetaalde job bij nam, dus beloofde ik hem in ruil daarvoor met een zekere regelmaat ook artikelen voor OudNieuws te schrijven. En dat heeft geleid tot een buitengewoon plezierige samenwerking waar u hier het resultaat van ziet.

Aangenaam verrast is de redactie ook dat onze oproep aan de lezers om ook zelf eens een artikel aan te leveren, heeft geleid tot twee artikelen in deze nieuwe Brielse Mare. Zowel Julius Ceasar (geen pseudoniem) als Egbert Tellegen reageerde. Hun verhalen kunt u in deze editie lezen.

Van Roel Slachmuylders van het Historisch Museum Den Briel is er een artikel over Brielse strafbedevaarten en redactielid Leo Arkenbout schreef over de oprichting van de Christelijke ULO. Fré Eggens, die we heel veel dank verschuldigd zijn en die we node laten gaan, licht toe hoe de Arnoldus Botbijlweg aan zijn naam komt en naar aanleiding daarvan kan gemeld worden dat in OudNieuws nu binnenkort een artikel over de Geervlietse familie Botbijl verschijnt. Over ‘kruisbestuiving’ gesproken. Iets waar bestuur en redactie zeker heen willen.

Het geeft een goed gevoel dat in deze tijd van schaarse contacten er toch weer een Mare verschijnt. Volgend jaar komen we uiteraard met een speciale editie ter gelegenheid van 450 jaar herdenking van de inname van Den Briel door de watergeuzen. Daar lopen we met deze cover al vast op vooruit, want de Noordpoort speelde en speelt daarin een cruciale rol. Toen en nu!

Klaas Schipper

Strafbedevaarten

in de Brielse rechtspraak in de vroege vijftiende eeuw
(1404-1449)

Archeologische opgravingen in Brielle hebben al veel interessante overblijfselen aan het licht gebracht over het rooms-katholieke verleden van de stad. Zo werden enkele jaren geleden resten blootgelegd van het Sint-Katharinaklooster en het Cellebroedersklooster. Vondsten uit beide locaties zijn te bezichtigen in het Historisch Museum Den Briel, in de presentatie over de middeleeuwen. Als insteek voor dit artikel over Brielse strafbedevaarten wil ik echter graag de aandacht van de lezer vestigen op een ander middeleeuws item in de museumcollectie (afb. 1). Het ligt wat onopvallend in het bovenste laatje links van de zogenaamde 'diamant' in het museum, gewijd aan de Brielse archeologie. Het betreft met name een vrij goedbewaard pelgrimsinsigne van de *église collégiale de saint Thiébaud* (kapittelkerk van Sint-Eeuwout) in het Oost-Franse stadje Thann (département du Haut-Rhin, région Grand-Est). Alleen het voeteneind, de top van de kromstaf en twee zwevende engeltjes – één aan elke zijde van het hoofd van de heilige – ontbreken.

TEKST: ROEL SLACHMUYLDERS

links

(1) Pelgrimsinsigne met afbeelding van de heilige Theobaldus van Provins (Sint-Eeuwout, 1033-1066), tin, circa 1375-1425. Historisch Museum Den Briel, bruikleen Provinciaal Archeologisch Depot Zuid-Holland, Alphen aan den Rijn, BOOR nr. 09-214-193.

Het voorwerp werd in 2002 gevonden in vijftiende-eeuwse vulgrond van een gedempte gracht, achteraan en naast de huidige Langestraat. Het is vrij uitzonderlijk. Van dit specifieke type heb ik er in de mij beschikbare vakliteratuur drie andere kunnen vinden, waarvan twee in veel minder gave staat.³ Website *Kunera* van de Radboud Universiteit Nijmegen, die duizenden pelgrimsinsignes uit heel Europa bevat, vermeldt niet minder dan 97 exemplaren uit Thann.⁴ De meeste hiervan zijn evenwel slechts bewaard als siermotiefjes op laatmiddeleeuwse klokken. Klokkengieters drukten destijds inderdaad soms een tinnen pelgrimsinsigne tegen de buitenwand van de gietvorm. Bij het gieten van de klok smolt dit insigne volledig weg. De ruimte waar het had gezeten, werd ingenomen door het vloeibare brons. Niet het pelgrimsinsigne zelf is dus bewaard, enkel een afgietsel ervan in brons.

Ondanks de kwetsbaarheid van het materiaal – in een zurige bodem rot tin erg snel weg – zijn er duizenden middeleeuwse pelgrimsinsignes teruggevonden in West-Europa. Van de veertiende tot de zestiende eeuw moeten er honderdduizenden zijn vervaardigd. De meeste bedevaartkerken boden er wel te koop aan aan hun bezoekers, want dat leverde inkomsten op. Het gros van de geproduceerde insignes is gegoten in tin en was bestemd voor de gewone man. Voor meer kapitaalcrachten waren er vaak exemplaren beschikbaar in zilver of goud. Pelgrims naar Santiago de Compostella die helemaal platzak waren, konden zich altijd nog behelpen met een (naar het bedevaartsoord genoemde) Sint-Jacobsschelp. Die lagen aan de nabije Spaanse kust maar voor het oprapen. Pelgrimsinsignes werden goed zichtbaar vastgenaaid vooraan op de hoed of de schoudermantel. Het waren met andere woorden middeleeuwse kledingaccessoires. Plus, iedereen kon zien welke bedevaartsplaats je had bezocht. Je zou ze de huidige toeristensouvenirs kunnen noemen.

Voor een kleine minderheid van pelgrims volstond een insigne evenwel niet om te bewijzen dat ze er geweest waren. Van de veertiende tot het midden van de zestiende eeuw legden stedelijke rechtbanken aan burgers die iets misdaan hadden, vaak een binnen- of buitenlandse strafbedevaart op. Iemand veroordelen tot een lange hechtenis in de stadsgevangenis werd immers financieel niet haalbaar geacht. Wie moest het onderhoud van de gevangene betalen? De veroordeelde zelf kon het meestal niet opbrengen. En stadsbesturen wilden zo'n 'zotte kost' niet op zich nemen. Als algemeen principe voor strafbedevaarten geldt: hoe ernstiger het misdrijf, hoe verder men werd weggezonden. Iemand die van stadswege opeenvolgende strafbedevaarten moest maken naar Rome, Santiago de

Compostella en Jeruzalem – zoals een enkele keer wel eens is gebeurd – was dus flink over de schreef gegaan. Bij terugkeer moest de veroordeelde een schriftelijk attest van de bedevaartkerk in kwestie kunnen voorleggen, anders volgden zwaardere sancties. Een verplichte bedevaart is te beschouwen als een eervoller alternatief voor verbanning, een veroordeling die vooral vreemdelingen te beurt viel. Beide straffen werden soms wel gecombineerd. In dat geval wilde het stadsbestuur absoluut zeker zijn dat een burger voldoende lang uit de stad wegbleef. De wraakgevoelens van de slachtoffers moesten immers de nodige tijd krijgen om af te koelen. En wie weet? Misschien bracht de bedevaart de schuldige wel tot inkeer. Of misschien kwam de vlegel nooit meer terug. Reizen was gevaarlijk: rovers loerden overal en besmet voedsel of drinkwater kon iemand al gauw het hoekje om helpen. Hierbij moet worden aangestipt dat soms de gelegenheid werd geboden om een strafbedevaart af te kopen. In zulke gevallen betaalde een veroordeelde óf een boete aan het stadsbestuur óf iemand anders om de pelgrimstocht in zijn of haar plaats af te leggen.

Hoe zit het nu in Brielle? De toonaangevende monografie van J. van Herwaarden over strafbedevaarten in de Nederlanden wijdt ook enkele pagina's aan de Brielse praxis.⁵ De gegevens hiervoor vond de auteur in het Streekarchief Voorne-Putten, meer bepaald in het oudst bewaarde stedelijke *Correctieboek*: Dit bevat vonnissen van de Brielse Wet van de vroege vijftiende tot het midden van de zestiende eeuw.⁶ In totaal waren er meer dan 500 gevallen. Van Herwaarden vond geen verband tussen het gepleegde misdrijf en het opgelegde bedevaartoord. Evenmin waren er voor elke bestemming vaste afkoopsommen. De auteur constateerde enkel een evolutie naar steeds zwaardere straffen. Vooral na circa 1478 werden langere reizen en meer gecombineerde straffen opgelegd. Dit wijst erop dat strafbedevaarten door de Wet – of de openbare opinie – in toenemende mate werden beschouwd als onvoldoende streng. Strafbedevaarten waren hierdoor al enkele decennia uit de rechtspraak verdwenen vóór Brielle op 1 april 1572 overging tot de gereformeerde Kerk.

Desondanks wil ik nader ingaan op de veroordelingen uitgesproken van 1404 tot en met 1449. Wel enkele kanttekeningen. Ten eerste: enkele jaren uit deze periode ontbreken in het *Correctieboek*. Het aantal gevallen zal dus allicht wat hoger liggen. Ten tweede: het is niet duidelijk of alle hiertoe veroordeelde personen daadwerkelijk de strafbedevaart hebben afgelegd. Soms kregen veroordeelden immers een alternatieve straf aangeboden, meestal het betalen van een boete. In 1418 was de nachtwacht een keer niet komen opdagen. Dienstverzuim, dus. Alle leden kregen van de Brielse Wet de

keuze tussen óf een strafbedevaart naar Dordrecht, óf meelopen in de eerstvolgende Sacramentsprocessie in Brielle. Maar over hoeveel personen het ging? En of er bij waren die naar Dordrecht zijn getrokken? Dat blijkt niet uit de bron. De hieronder genoemde aantallen zijn dus te begrijpen als veroordelingen en niet als uitgevoerde strafbedevaarten. Soms staat wel in de linkermarge: 'fecit' ('heeft het gedaan'), waarmee waarschijnlijk de bedevaart is bedoeld. Ten derde: soms is in de bron het misdrijf niet gespecificeerd.

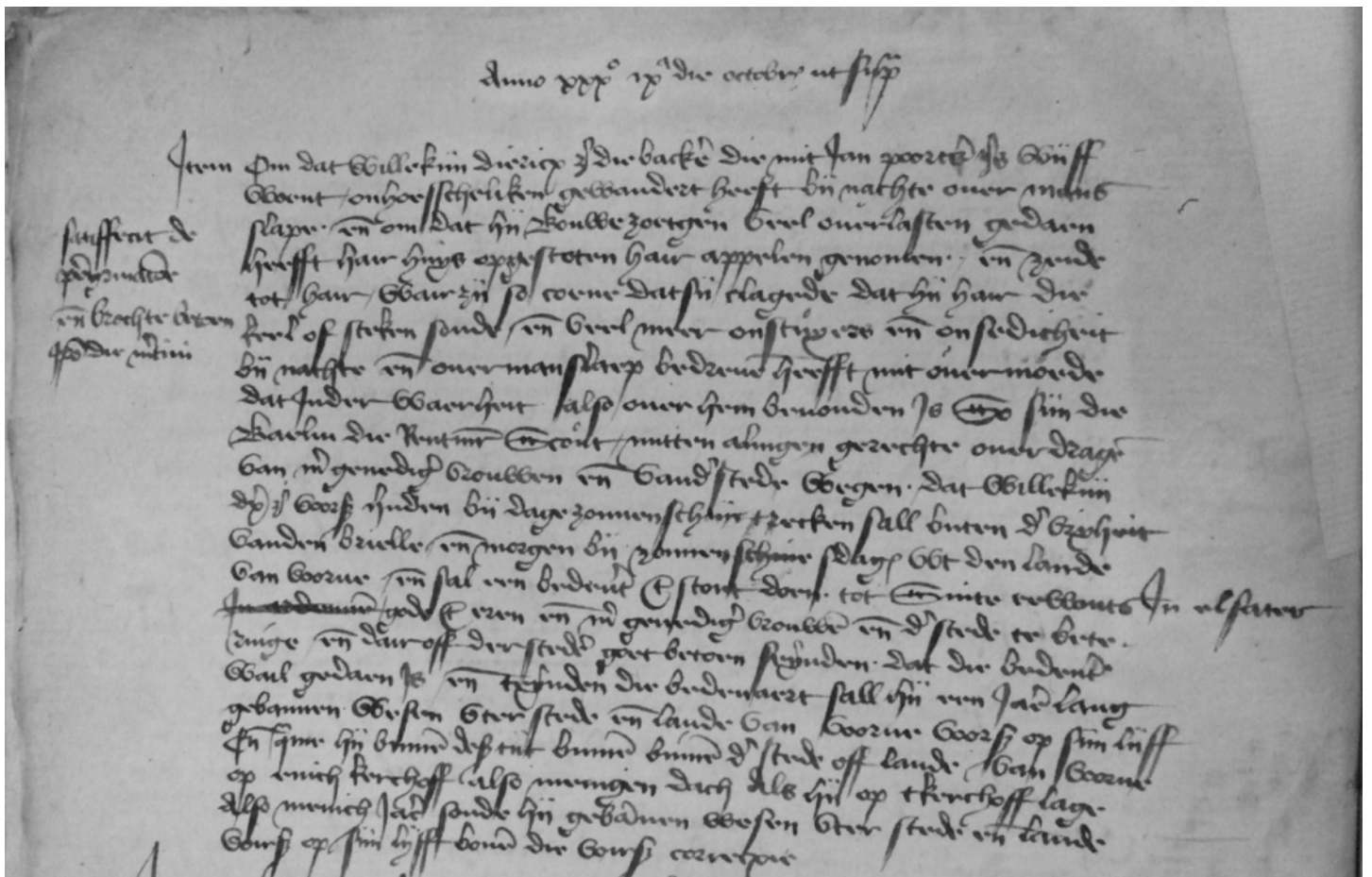
Van 1404 tot en met 1449 sprak de Brielse Wet minstens 172 veroordelingen uit. Hiervan waren er minimaal 111 bedevaarten, dus een ruime meerderheid van de gevallen. De gepleegde misdrijven waarvoor men op pad werd gestuurd waren eerder licht. De drie meest voorkomende redenen waren smaad (30), overlast (30) en inbraak/diefstal (21). Minder voorkomend waren slagen en verwondingen, zedendelicten, mestrekken, smokkelen, stropen, bedreigingen, afpersing, opstandigheid, dienstverzuim, vandalisme en gijzelbreuk.

Laatstgenoemde persoon had zich niet gehouden aan het hem opgelegde huisarrest. De hiernavolgende bedevaartbestemmingen werden opgelegd (afstanden steeds enkele reis, zoals opgegeven door een online routeplanner):

- in Nederland: Dordrecht (H. Kruis, 44½ km), Noordwijk (St Jeroen, 70 km), 's Hertogenbosch (OLV, 103 km) of Bergen aan Zee (H. Bloed/Corpus Christi, 133 km);
- in België: Halle (OLV, 187 km) of Ninove (St Cornelius, 192 km);
- in Duitsland: Aken (OLV, 237 km), Keulen (3 Koningen, 277 km), Trier (St Matthias, 389 km) of Wilsnack (H. Bloed/Corpus Christi, 699 km);
- in Frankrijk: Thann (St Eeuwout, 643 km), Rocamadour (OLV, 988 km) of Saint-Antoine-l'Abbaye (St Antonius, 996 km);
- in Zwitserland: Einsiedeln (OLV, 825 km);
- In Italië: Rome (HH Petrus en Paulus, 1614 km) of Bari (St Nicolaas, 1924 km);
- in Spanje: Santiago de Compostella (St Jacob, 1933 km)

Eén persoon werd naar zowel Rome als Santiago de Compostella gestuurd.

onder
 (2) Veroordeling van de Brielse bakker Willekijn Diericx. op 9 oktober 1430. Brielle, Streekarchief Voorne-Putten, inv. 31: Oud archief van de stad Brielle (voor 1572), nr. 9 (Correctieboek 1404-1546), p. 56.

Laat ons nu eens een concreet geval uit deze groep onder de loep nemen: dat van de Brielse bakker Willekijn (nu zou men hem ‘Willempie’ noemen) Diericxz. Het *Correctieboek* leert dat hij op 9 oktober 1430 moest verschijnen voor de Wet. Hij had het wel erg bruin gebakken. Niet alleen woonde hij overspelig samen met de vrouw van een ander. Neen, hij maakte ’s nachts ook nog eens de Brielse straten onveilig. Tijdens een van die nachtelijke escapades had hij de blijkbaar alleenstaande Bouwe Zoetgen (nu zou dat ‘Zoetje’ zijn) aangerand. Diericxz. had zich met geweld toegang verschaft tot haar woning en vervolgens haar ‘*appelen genomen*’. En daarmee lijkt de tekst niet te doelen op fruit. Wat verderop staat immers dat de bakker niet aan zijn proefstuk toe was. Neen, hij zou nog veel meer baldadigheden (*‘onstuyers’*) en zedenfeyten (*‘onsedicheit’*) hebben gepleegd. De passage over het nemen van Zoetgens ‘appelen’ lijkt met andere woorden een beeldspraak te zijn voor handtastelijkheid of erger. Wat de zaak verandert van een inbraak/diefstal met geweld in een zedendelict. Deze interpretatie lijkt alleszins beter de excessieve agressie van Diericxz. te verklaren. De bakker had het slachtoffer tijdens of na de feiten namelijk met de dood bedreigd. Hij zou Zoetgen de keel doorsnijden, mocht ze het wagen om haar beklag te doen. Daarom heb ik de zaak in de voorafgaande tabel opgenomen als zedenmisdrif, en niet als inbraak, diefstal of overlast. Wat er ook van zij: de aanklacht werd voor waar aangenomen en de Wet sprak haar vonnis uit. Willekijn moest vóór zonsondergang de vrijheid van Brielle verlaten, en de dag erna

het grondgebied van Voorne. Hij moest ogenblikkelijk een strafbedevaart ondernemen naar Sint-Eeuwout (Thann) in de Elzas. Oorspronkelijk stond er: *‘In ardenne(n)’*, maar de notulist moet op zijn fout zijn geweest en heeft dit in de rechtermarge verbeterd tot *‘In elsater’*. Diericxz. moest de Wet een schriftelijk bewijs van het voltooien van de bedevaart zenden. vervolgens begon voor de bakker een ballingschap van één jaar uit Brielle en Voorne. Indien hij zich eerder thuis liet zien, zou het hem de kop kosten. En mocht hij proberen zich aan zijn verdiende straf te onttrekken door op een kerkhof te vluchten, zou elke dag die hij op dit kerkhof doorbracht hem op een jaar extra verbanning komen te staan (afb. 2; transcriptie van de tekst).

Ik heb voor dit specifieke geval gekozen omdat we, vrij uitzonderlijk, weten hoe de zaak ongeveer afliep. Willekijn Diericxz. lijkt – excuses voor de woordspeling – ‘appelen’ voor zijn geld te hebben gekozen. Ingebonden in hetzelfde *Correctieboek* bevindt zich immers een in het Latijn opgesteld, schriftelijk attest vanwege de kerkmeesters van de Sint-Eeuwouts te Thann.⁴ Hierin wordt bevestigd dat de bakker zijn strafbedevaart ogenschijnlijk getrouw heeft afgelegd (afb. 3; transcriptie en vertaling van de tekst). Twee stukjes informatie in het attest lijken van particulier belang. Vooreerst is er de dagtekening: de waken of vigiliën van de feestdag van de apostelen Simon en Judas van het jaar 1430. Diericxz. presenteerde zich met andere woorden al op 27 oktober ’s avonds voor de kerkmeesters in Thann. Ter herinnering: hij vertrok uit Brielle

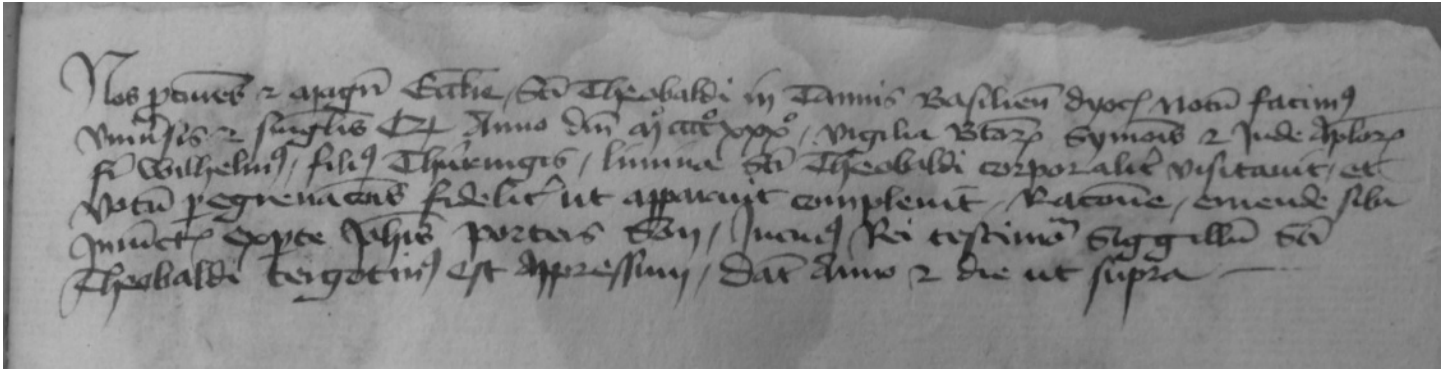
transcriptie:

“ Anno [xiv^c] xxx^o ix^a die octobris ut supra

Jtem Om dat willekiin diericxzoon die backer die mit jan poorterssoons wiiff woent, onhoescheliken gewandert heeft bii nachte ouer mans slape ende om dat hii Bouwe zoetgen veel ouerlasten gedaen heeftt hair huys opgestoten hair appelen genomen, ende zeide tot hair, wair zii so coene dat sii clagede dat hii hair die keel of steken soude, ende veel meer onstuyers ende onsedicheit bii nachte ende ouer manslaep bedreuen heeftt mit ouermoede dat jnder waerheit also ouer hem beuonden js So siin die Baeliu die Rentmeester Scout, mitten alingen gerechte ouerdragen van miiner genedigen vrouwen [van Voorne] ende vander stede wegen, dat willekiin diericxzoon voorschreuen huden bii dage zonnenschiin trecken sall buten der vryheit vanden brielle ende morgen bii zonnenschiine sdagen vvt den lande van voorne, ende sal een bedeuert ter stont doen tot Sinte eeuwouts In elsater ~~In ardenne~~, gode ter eren ende miiner genedigen vrouwen ende der stede te beteringe, ende dair off der steden goet betoen seynden dat die bedeuert wail gedaen js, ende teynden die bedeuert sall hii een jaer lang gebannen wesen vter stede ende lande van voorne voorschreuen op siin liiff Ende quame hii binnen desen tiit binnen binnen der stede off lande van voorne op enich kerchoff also menigen dach als hii op tkerchoff lage also menich jaer soude hii gebannen wesen vter stede ende lande voirschreuen op siin lyff bouen die voirschreuen correcxie”

op 9 oktober. Laat ons ervan uitgaan dat Willekijn 's ochtends vroeg door de Wet werd gevonden, snel wat zaken bij elkaar graaide en ogenblikkelijk vertrok. Dan heeft hij de afstand van 643 kilometer (volgens een hedendaagse routeplanner) in de verbluffend korte tijd van 19 dagen volbracht. Dat is bijna 39 kilometer per dag! En een kanttekening in de linkermarge van het vonnis in het *Correctieboek* leert dat hij het attest aan de Brielse Wet is komen afgeven op de

feestdag van Sint-Martinus. Met andere woorden, op 11 november. Indien hiermee nog steeds het jaar 1430 is bedoeld en niet een jaar later, 1431, was de bakker op de terugreis zelfs nog sneller: 15½ dag. Dus net geen 42 kilometer per dag. Hoe heeft hij dit exploit volbracht? Geen van beide teksten beantwoordt de vraag. Laat ons daarom Diericxz.'s opties even onder ogen nemen.

transcriptie en vertaling:

“Nos procuratores [et] magistri Ecclesie Sancti Theobaldi in Tannis Basiliensis dyocesis Notum facimus Vniuersis [et] singulis Quod Anno domini m cccc xxx, Vigilia Beatorum Symonis [et] jude Apostolorum frater wilhelmus, filius Thuringis, limina Sancti Theobaldi corporaliter Visitauit, et Votum peregrinationis fideliter ut apparuit compleuit, Ratione, emende sibi jniunctis ex parte johannis porters son, jn cuius Rei testimonio siggillum sancti Theobaldi tergotinus est appressum, Datum Anno [et] die ut supra –”

“Wij beheerders en meesters van de Sint-Theobalduskerk in T[h]ann in het diocees van Bazel, maken Bekend aan Allen en enkelingen, Dat in het Jaar des heren 1430 op de Waken van de Zalige Apostelen Simon en Judas, broeder Willem, zoon van Dierik, de drempels van [de] Sint-Theobaldus[-kerk] lijfelijk heeft Bezocht [sic], en zijn Pelgrimsgelofte getrouw – naar het scheen – heeft volbracht, uit Reden, om zich [zo] te kopen [sic] dwangschriften uit hoofde van [sic] Jan Porterszoon, ten getuigenis waarvan het zegel van Sint Theobaldus op de rugzijde is opgedrukt, Gegeven op jaar en dag zoals boven [is aangegeven]”

boven

(3) Attest van de kapittelkerk van Sint-Eeuwout te Thann d.d. 27 oktober 1430. Brielle, Streekarchief Voorne-Putten, inv. 31: Oud archief van de stad Brielle (voor 1572), nr. 9 (*Correctieboek* 1404-1546), ingebonden tussen pp. 56 en 57.

Willem Diericxz. kon voor zijn opgelegde bedevaart naar Thann kiezen uit twee opties. Vooreerst kon hij de landroute nemen. Deze bracht hem via Dordrecht, Breda en Antwerpen naar Brussel en vandaar – over een stuk van de route die later de ‘Spaanse weg’ zou gaan heten – langs Namen, Luxemburg, Metz en Nancy tot Thann. Indien Willem deze weg heeft gevolgd, moet hij óf flink hebben doorgestapt óf er te paard naar toe zijn gereden. Anders had hij nooit het daggemiddelde van bijna 39 kilometer (heenreis) kunnen halen. Maar misschien heeft Willekijn wel de tweede optie gekozen. Deze was qua afstand beduidend langer, maar indien de wind een beetje meezat toch sneller. Namelijk: met een zeilbootje de Rijn opvaren tot bij Bazel, en enkel het laatste stuk van ongeveer 55

kilometer van Bazel via Mulhouse tot Thann te voet of te paard afleggen. En omgekeerd voor het retourtje. Wat zou kunnen verklaren waarom Diericxz.'s terugreis mogelijk nog vier dagen sneller was dan de heenreis. Hij had in dat geval immers de stroom mee. Sommige lezers zullen misschien het afleggen van een pelgrimstocht te paard of met de boot beschouwen als valsspelen. Er bestond destijds echter helemaal geen verplichting om een bedevaart te voet af te leggen. Degenen die het wel zo deden, hadden uiteraard bij thuiskomst meer recht tot pochen dan hun collega's die het zich makkelijk hadden gemaakt. En ongetwijfeld konden pelgrims die alles te voet hadden gedaan, ook heel wat sterkere verhalen vertellen aan de familie of in de kroeg.

Een tweede interessant element in het Latijnse attest is de reden die Willekijn te Thann opgaf voor zijn strafbedevaart. De bakker verzocht zich, naar verluidt door het afleggen van de bedevaart, een kerkelijk pardon te verwerven. Uiteraard. Maar niet om daarmee de vergiffenis af te dwingen van Bouwe Zoetgen. Ook de slachtoffers van Diericxz.'s andere baldadigheden of zedendelicten, die in het *Correctieboek* worden vermeld maar niet met naam geïdentificeerd, lieten hem aanvankelijk koud. Geen van deze lijken in Thann ter sprake te zijn gekomen. Nee, de persoon die hem slapeloze nachten bezorgde was iemand anders. Het was stadsgenoot Jan Poortersz., die hij door middel van dit kerkelijk pardon van zich af wilde houden. Dat was de onfortuinlijke echtgenoot met wiens vrouw hij in Brielle had samengewoond. Willekijn had Poortersz. daarmee te schande had gemaakt, een mikpunt voor openbare spot. Het kon dus best zijn dat Jan hiervoor nog wraak zou willen nemen, uit gekrenkte trots en eergevoel.

Tot slot, wat het pelgrimsinsigne in het Historisch Museum Den Briel betreft: er is geen enkele reden om te veronderstellen dat het aan Willekijn Diericxz. zou hebben toebehoord. Het is zelfs uiterst onwaarschijnlijk. Maar de gedachte dat het voorwerp heel misschien tóch door de foute bakker of door een van de andere, naar Thann gestuurde belhamels mee naar huis kan zijn gebracht, geeft het stukje nét dat beetje extra.

bibliografie

- BEUNINGEN, H.J.E. en A.M. KOLDEWEIJ. *Heilig en Profaan. 1000 Laatmiddeleeuwse Insignes uit de collectie H.J.E. van Beuningen (Rotterdam Papers VIII. A contribution to medieval archeology)*. Cothen 1993.
- BEUNINGEN, H.J.E., A.M. KOLDEWEIJ en D. KICKEN. *Heilig en Profaan 2. 1200 Laatmiddeleeuwse Insignes uit openbare en particuliere collecties (Rotterdam Papers 12. A contribution to medieval archeology)*. Cothen 2000.
- CARMIGGELT, A. en C.Y. BUMIER (met bijdrage van O. BRINKKEMPER en E. ESSER). *Archeologisch onderzoek in Brielle tussen Langestraat, Maarland-Zuidzijde, Kerkstraat en Coppelstockstraat (BOORrapporten 183)*. Rotterdam 2004.
- HERWAARDEN, J. VAN. *Opgelegde bedevaarten. Een studie over de praktijk van opleggen van bedevaarten (met name in de stedelijke rechtspraak) in de Nederlanden gedurende de late middeleeuwen (ca 1300-ca 1550)*. Assen-Amsterdam 1978.
- PARKER, G. *The Army of Flanders and the Spanish Road 1567-1659*. Cambridge, 1984

links

(4) Detail van de rugzijde van hetzelfde attest. De amandelvormige groene verkleuring toont nog waar het in de tekst vernoemde zegel (in bijenwas) heeft gezeten. Brielle, Streekarchief Voorne-Putten, inv. 31: Oud archief van de stad Brielle (voor 1572), nr. 9 (*Correctieboek* 1404-1546), ingebonden tussen pp. 56 en 57.

eindnoten

- ⁱ A. CARMIGGELT en C.Y. BURNIER, 2005.
- ⁱⁱ H.J.E. BEUNINGEN en A.M. KOLDEWEIJ, 1993, p. 197, afb. 359-360; H.J.E. BEUNINGEN, A.M. KOLDEWEIJ en D. KICKEN, 2000, p. 297, afb. 1274.
- ⁱⁱⁱ <https://www.kunera.nl/kunera-page.aspx?From=Default>.
- ^{iv} J. VAN HERWAARDEN, 1978, pp. 279-284, 343-344, 381-382, 409 en 411-413.
- ^v Brielle, Streekarchief Voorne-Putten, inv. 31: Oud archief van de stad Brielle (voor 1572), nr. 9 (*Correctieboek* 1404-1546).

^{vi} Enkele vroege jaren zijn niet of onvolledig opgetekend in het register. Het lijkt erop dat men te lang heeft gewacht om de nodige gegevens te verzamelen en neer te schrijven. Met verlies van informatie tot gevolg.

^{vii} Mijn hartelijke dank aan Streekarchivaris Aart van der Houwen, die me op het bestaan van dit document opmerkzaam maakte.

^{viii} Over de Spaanse Weg, zie G. PARKER, 1984.

De bijzondere oprichtingsdatum van de Christelijke ULO te Brielle

Dit jaar – 2021 – viert Penta College CSG Bahûrim te Brielle het feit dat de school 75 jaar geleden werd opgericht. Mevrouw Anna Wijmans uit Amsterdam is van mening dat dit feest eigenlijk drie jaar geleden had moeten plaatsvinden. Haar vader was de oprichter en het eerste hoofd van de school. In zijn papieren vond ze het bewijs. Heeft ze een punt?

TEKST: LEO ARKENBOUT

In 1986 vierde de school – dan christelijke mavo ‘Bahûrim’ geheten – het 40-jarig bestaan. Ter gelegenheid daarvan verscheen er een boekje, samengesteld en geschreven door de heer H. Vegter (1933-2010), sinds 1982 directeur.¹⁾ We vinden daarin afgebeeld een foto van een brief van de N.S.B.-burgemeester van Brielle, W.F. van der Hoff, van 21 maart 1944, waarin hij beslist dat de oprichting van een christelijke school voor ULO *‘niet gewenscht moet worden geacht’*. Hij vindt dat er al genoeg scholen in Brielle bestaan en somt ze allemaal

op. Daarna verzwakt hij zijn argumentatie door te verklaren: *‘In dezen oorlogstijd met evacuatie en inundatie, moet het vooral in deze streek (hiermee zal Sperrgebied bedoeld zijn, L.A.) ongewenscht worden geacht om thans tot stichting van een nieuwe school over te gaan’*. Wat is zijn bezwaar? Zijn er al scholen genoeg of is het te gevaarlijk?

Er bestond weliswaar geen school voor ULO te Brielle, maar wél een in Hellevoetsluis, een openbare. Wie per se een christelijke school wilde moest maar met de boot naar Vlaardingen. Een bladzijde verder in het jubileumboekje komt weer een foto van een brief. Deze keer van burgemeester K. van der Knoop, d.d. 15 augustus 1946, die verklaart dat de *‘Raad dezer gemeente heeft besloten de gevraagde medewerking te verlenen’*. Die medewerking betrof het faciliteren van de *‘Christelijke U.L.O. School’*. De school was per 1 januari 1946 officieel opgericht, maar de gemeente moest nog de middelen ter beschikking stellen.

Het bovenstaande lijkt mevrouw Anna Wijmans ongelijk te geven. Het is echter niet het hele verhaal.

Een getuige van het eerste uur

Mevrouw Leny Bilstra-van der Zee ontvangt me vriendelijk in haar knusse woning op het Burgemeester Mr. Egter Van Wissekerkeplein te Brielle. Met enige trots weet ze te melden dat haar vader de huizen op het plein gebouwd heeft. Ze heeft alle spulletjes, die ze nog van de lagere school heeft bewaard, al klaargelegd.

rechts

De hoofdingang aan de Schoolstraat van de School met den Bijbel, waarvan Leny van der Zee leerlinge was. In 1974 is de lagere school, die dan ‘De Ark’ heet, uit dit gebouw vertrokken. Vijftig jaar is de christelijke school hier gehuisvest geweest. Foto: Streekarchief Voorne-Putten.

Mevrouw Bilstra behoorde tot de eerste ULO-leerlingen van Brielle. Zij heeft haar diploma gekregen in 1945!

Dat is kras... De ULO was toch in 1946 opgericht? Heeft Anna Wijmans dan toch gelijk? Het diploma van mevrouw Bilstra lijkt dat inderdaad te bevestigen.

Meester Wijmans

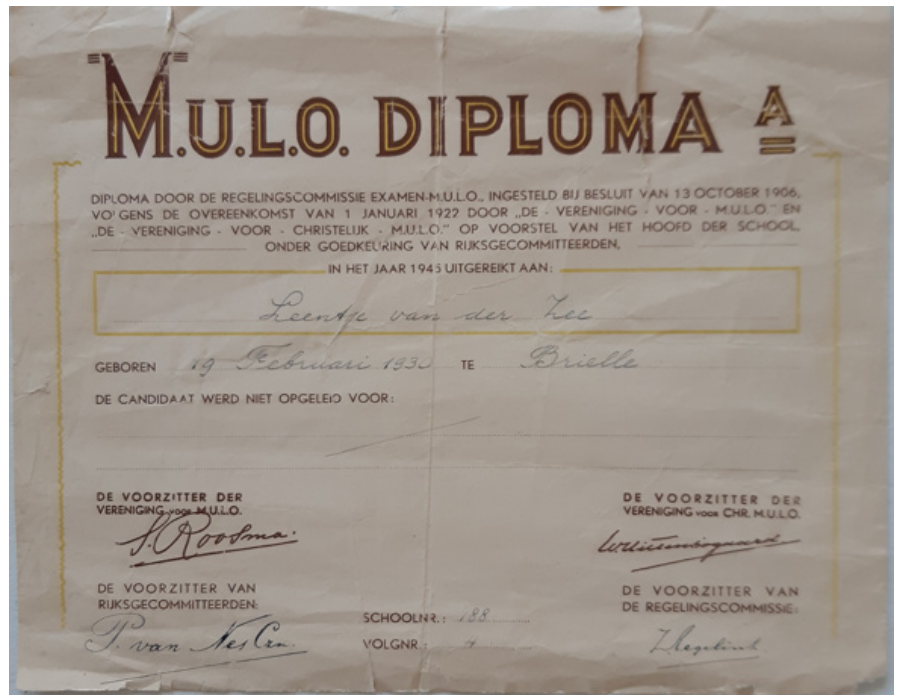
In 1938 wordt Hendrik (Henk) Wijmans (1905-1979) hoofd van de christelijke lagere school te Brielle. Er wordt dan al in het schoolbestuur gesproken over een ULO. De heer Wijmans heeft een lagere akte Frans. De oorlog doet de plannen in de ijskast belanden. De meester wordt op 31 augustus 1939 voor de mobilisatie opgeroepen en keert, na de Nederlandse capitulatie, in mei 1940 in Brielle terug.

Anna Wijmans heeft in de notulen van het schoolbestuur aangetroffen dat haar vader al een klas 6/7/8 had in 1939 en dat in die achtste klas de vakken Frans, Engels en handelskennis werden onderwezen.²⁾ Dat zou kunnen, want voor de vakken Engels en handelskennis had meester Wijmans inmiddels ook de lagere akte behaald. Wat hierbij opvalt, is dat de school al een achtste klas had vóórdát dit verplicht werd gesteld en dat er vakken werden onderwezen, die ook op ULO-scholen werden gegeven.

De plannen om een school voor ULO op te richten komen weer op tafel en meester Wijmans gaat energiek aan de slag om ze te realiseren. Hij wordt echter tegengewerkt door de Duitse bezetter, die een nieuwe christelijke school helemaal niet ziet zitten.

Het is overigens de Duitse bezetter die per 1 september 1942 op de lagere scholen een achtste klas verplicht stelt.

Meester Wijmans komt dát niet slecht uit. Zijn grote wens is nu om die achtste klas om te zetten in een eerste klas ULO. Dat betekent dat aan de bestaande lagere school een school voor ULO

wordt verbonden. Bij wet was verplicht om die scholen ten minste administratief te scheiden. Er zou dus juridisch gesproken een school bij komen. Die droom wordt geen werkelijkheid, want er blijkt een *Stopzettingsbesluit* voor nieuwe scholen te gelden. Ontheffing kan worden verkregen met een *'Verklaring Bijzonder Geval'*.⁴⁾ De N.S.B.-burgemeester ziet echter geen reden om zo'n verklaring af te geven, zoals we straks nog zullen zien.

De lagere school, leerplicht, VGLO en verschil ULO-MULO⁵⁾

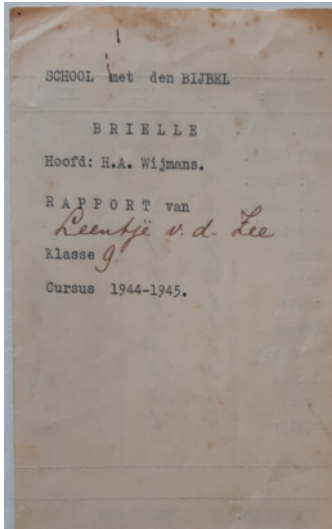
Enige uitleg over het onderwijs is hier wellicht op zijn plaats. Voor veel kinderen was in de eerste helft van de vorige eeuw de **lagere school** eindonderwijs, omdat ze moesten gaan werken. Sinds 1901 gold de **Leerplichtwet** die bepaalde dat een kind zes jaren onderwijs moest krijgen. Na 1928 kwam daar een zevende leerjaar bij. De lagere school telde dus zeven klassen, maar na zes klassen kon je naar een school voor vervolgonderwijs (ULO, HBS, Ambachtsschool, etc.) De Duitse bezetter stelde in 1942 een achtste leerjaar verplicht, zoals we al zagen. Nu had de oorspronkelijke lagere school er al twee jaren bij gekregen. De bezetter zag er wel wat in om die twee klassen (7 en 8 dus) van alle lagere scholen in aparte scholen onder te brengen. Dan kreeg je een school voor voortgezet (gewoon) lager onderwijs, een **VGLO**. Dit idee stond natuurlijk op gespannen voet met de in de grondwet vastgelegde vrijheid van onderwijs. Daarom werd dit niet verplicht gesteld. De **ULO** (school voor voorbereiding uitgebreid lager onderwijs) bestond al vóór de Lager-onderwijswet van 1920. Die wet maakte een eind aan de **MULO** (meer uitgebreid lager onderwijs). MULO en ULO hadden veel gemeenschappelijk, maar er waren enkele

links

Meester Hendrik Wijmans tijdens zijn Brielse periode (in 1947 vertrekt hij naar Zaandam).

rechts

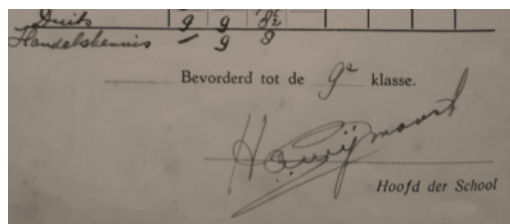
Het diploma uit 1945. Het jaartal is voorgedrukt, misschien omdat het een bijzonder jaar is. Je hoefde namelijk geen examen te doen. Ook voorgedrukt zijn de handtekeningen van de voorzitters van de twee verenigingen voor Mulo, die het examen en de diploma's regelden. De tekst op het diploma zal tot 1968 vrijwel ongewijzigd blijven. Een beetje vreemd is de ruimte waarop kan worden geschreven waarvoor de kandidaat NIET is opgeleid. Foto: auteur.

boven
Het geïmproviseerde rapport voor de negende klas. Foto: auteur.

rechts
Het gebouw aan de Schoolstraat, waar de christelijke ULO (samen met de lagere school) was gevestigd totdat die in 1963 verhuisde naar het Sint-Catharijnehof. Foto: Streekarchief Voorne-Putten.

onder
De handtekening van H. Wijmans in het rapport van klas 8 van Leny (Leentje) van der Zee. De vakken Duits en handelskennis zijn met de hand bijgeschreven, want die werden natuurlijk niet gegeven op de lagere school waarvoor dit rapport bestemd was. Foto: auteur.

verschillen. Voor dit artikel zijn die niet relevant.

De naam MULO bleef in het spraakgebruik circuleren. Dit kwam vooral doordat op de diploma's stond dat het een MULO-diploma was. Dat vond zijn oorzaak in het feit dat er vóór 1920 verenigingen van MULO-scholen waren opgericht die zich bezighielden met examens en diploma's. Tot de invoering van de Mammoetwet (1968) werden er dus MULO-diploma's uitgereikt op ULO-scholen.

Terug naar meester Wijmans en zijn pogingen om een christelijke ULO op te richten.

De lagere school wordt een school voor voortgezet (gewoon) lager onderwijs, een VGLO

De wens om te komen tot een christelijke ULO leefde zo sterk bij de ouders, het schoolbestuur én bij meester Wijmans dat opgeven géén optie was. De geloofsovertuiging van deze mensen gaf hun kracht, moed en ... inventiviteit. Die ULO zou en moest er komen.

Meester Wijmans informeert bij het *Adviesbureau voor Onderwijsrecht*, een instantie die vanuit de protestantse gemeenschap van Nederland is opgericht, naar de oprichtingseisen voor een ULO. Die krijgt hij natuurlijk, maar de directeur van het *Adviesbureau*, dr. A. Donner, geeft hem weinig kans gezien het hierboven reeds vermelde *Stopzettingbesluit* van de Duitse bezetter. De heer Donner raadt meester Wijmans aan toestemming te vragen voor het omzetten van zijn lagere school in een VGLO. Vanaf klas 8 kan hij dan het vakkenpakket aanbieden van de

ULO. Geen haan die daarnaar kraait. Specifieke vakken, die niet in het VGLO-programma horen, kan de meester bij hem thuis geven of in een ruimte van de ambachtsschool, waaraan hij ook les geeft.

Deze raad wordt door meester Wijmans opgevolgd en hij krijgt van overheidswege toestemming voor een VGLO per 1 mei 1943. Zo krijgt hij dan toch zijn zin.⁶⁾

En zo komt Anna Wijmans dus op 1943 als startjaar van de christelijke ULO.

De laatste oorlogsjaren

Dankzij zijn inventiviteit heeft meester Wijmans het dan toch voor elkaar gekregen om een ULO op te richten, maar officieel bestaat die school dus niet. Een nieuw verzoek in 1944 wordt afgewezen op dezelfde gronden als voorheen: niet nodig. Deze brief is opgenomen in het jubileumboekje van 40 jaar Bahûrim.

Nu die ULO niet doorgaat moet de VGLO worden uitgebreid met een negende klas. Het rapportboekje voorzag slechts in de acht klassen, die er al vóór de oorlog waren. Nu moet de meester iets verzinnen, maar daar is hij goed in. Hij maakt gewoonweg zelf een aanvullend rapport.

De naoorlogse jaren

Als de gehate bezetter is verdwenen, wordt wederom een verzoek ingediend voor de oprichting van een christelijke school voor ULO. Nu is het de gemeente Brielle die negatief adviseert. Opvallend genoeg zijn het dezelfde argumenten als die door de bezettende macht zijn gebruikt.

Meester Wijmans en het schoolbestuur weten nu beter: er zijn géén wettige bezwaren die de oprichting van een christelijke ULO in de weg staan. In de chaos na de bevrijding blijft de aanvraag echter liggen. Uiteindelijk komt er toestemming om de bestaande lagere school uit te breiden met vier klassen ULO per 1 januari 1946.⁷⁾

De jubileumviering op 1 maart 2018

Trouw aan haar overtuiging vierde mevrouw Anna Wijmans op 1 maart 2018 dat haar vader, samen met het schoolbestuur natuurlijk, 75 jaar eerder de christelijke ULO te Brielle had opgericht.

Haar argumentatie berust op haar conclusie dat de Duitse bezetter de oprichting van de ULO in 1943 onrechtmatig had tegengehouden.

'Als er vanaf 19 november 1940 geen stopzetting van nieuwe scholen had gegolden, was de ULO volgens de schoolwet van 1920 normaliter gestart op 1 maart 1943, de eerste dag van het schooljaar 1943-1944'.⁸⁾

Mevrouw Wijmans, die haar zus had meegenomen om te helpen, had Aart van der Houwen van het Streekarchief Voorne Putten zover gekregen om het archief een uurtje eerder te sluiten, ten einde daar tijdens een korte plechtigheid enkele documenten uit de nalatenschap van haar vader aan het archief over te dragen.

Bij deze gelegenheid werd aan alle aanwezigen een herinneringsglas uitgereikt, waarin Anna een tekst had laten graveren.

De speciale genodigden, onder wie enkele oud-leerlingen, kregen een buffet aangeboden in het gebouw van de verre opvolger van de eerste christelijke ULO, *Penta College CSG Bahûrim*.

noten

- 1 H. Vegter, **40 jaar bahûrim Chr. School voor MAVO** (Brielle, 1986) (Ter gelegenheid van het 40-jarige bestaan op 1 januari van de chr. Mavo 'Bahûrim' te Brielle.)
- Anna Wijmans, *Over de oprichting van de eerste Christelijke ULO te Brielle* (Amsterdam, 2018), blz. 3. Een uiteenzetting van 16 pagina's, waarin de oprichting en alle perikelen daaromheen uitvoerig worden beschreven.
- 3 H. Vegter, *100 jaar Vereniging voor Christelijk Onderwijs Brielle 1892-1992*, blz. 39.
- 4 Anna Wijmans, *Over de oprichting*, blz. 3 t/m 6.
- 5 Diverse artikelen op internet (Wikipedia) met de dikgedrukte trefwoorden als zoektermen.
- 6 Anna Wijmans, *Over de oprichting ...*, blz. 6.
- 7 H. Vegter, *100 jaar Vereniging ...*, blz. 38.
- 8 Anna Wijmans, *Over de oprichting ...*, blz. 10.

Woord van dank

Een woord van dank is op zijn plaats voor mevrouw Leny Bilstra-van der Zee, die auteur dezes vriendelijk heeft ontvangen en toestemming gaf om enkele tastbare herinneringen aan haar schooltijd te fotograferen en te publiceren.

Het verhaal over de oprichting van de christelijke ULO, door mevrouw Wijmans geschreven en in 2018 aan het archief geschonken, was een rijke bron van informatie. De tekst op het herinneringsglas is de perfecte samenvatting van dit artikel. Auteur prijst zich gelukkig dat hij met beide inspirerende dames mocht kennismaken.

boven

De foto van de reünie van 1 maart 2018 waarop ook de twee eerste gediplomeerden staan. Staand Kees Langeveld, derde van rechts en zittend Leny Bilstra-van der Zee, vijfde van links.

links

De tekst op het glas: 1 Maart 1943-1 Januari 1946, De 'stille' geboorte van de ULO-afdeling, aan de School met den Bijbel te Brielle.

DE FRANSE VLOOT VERDELGT DOOR
DE VEREENIGDE ENGELSEEN STAATSE
VLOOTEN

Admiral de Tourville
op 30 en 31 May 1692

Admiral de Ruyter
op 30 en 31 May 1692

onder de Admiralen Russel en Alemonde

Op de Alder-gedenkwaardigste Zee-Flag tuffen de Admirals
RUSSEL EN ALEMONDE,
Tegen den Franfen Admiraal
DE TOURVILLE,

Met verdelging der Franfe Vlooten, door die van Groot-Brittanjen en het Ver-eeuigde Neder-
land; voorgevallen in 't Canaal, tuffen Fecamp en Barfeur, op den 29,
30 en 31 May 1692, en vervolgt in Juny 1692.

Vlory, brave BATAVIEN,
Gants Frankryck, fiet uw Zeege-vieren
Langs Haar verbaafde Kuffen, aan,
En al Haar Stranden overlân,
Van duyfende gefrande Lycken,
Terwyl de Vluchtelingen wycken,

Al kregende de Gaten in:
Maar waar is Vlucht-plaats na haar fin?
Voor al die afgevochte Kielen;
Met d'Overwinnaars op haar hielen.
Daar finckt het flechte overfchor,
Gins wacht de reft noch flechter lot;
Daar heeft haar *Vlaggen* geftrecken,
Daar werd een ander aangefteeken,
En met de Dreggen in fyn Want:
Syn Zyl en Treyl en Kiel in brandt;
Dees fleepst fyn Zyltuug afgeflentert,
Terwyl fyn Macker woord ge-entert.
Matroos, vliegt ylings na de Vluch,
Die laet hem fleepen uyt de Slach:
De Bloet-vlag en de Bonte waayen,
Elek foeckt fyn Man op fyn zyd't drayen.
De eerlyckfte Nyd om d'Eer,
Noopt met fyn prickels meer en meer.

De Brit en *Batavien* om 't beffe,
Tot datmen 't Frans geweld ten leffen
De gantfe Zee fiet uyt-geveegt,
En 't gants Canael van 't fchuym geleegt;
Dat, felf *Neptunus*, onlangs wou troffen,
Soeckt Schuyt-hoeck tuffen Bank, en Rotfen.
De fiere, Blicxemer, 't Gewelt
Den Dond'raer wyckt uyt *Thetys* Velt,
Louys, *Dauphin*, en and're Scheepen,
Die grootfte naemen fyn milgreepen;
En al de ongegronde Waen
Is met haar SON aen 't ondergaen.
So sterk neemt dit *Louis* ter harten,
Dit Jicht en Koorts, en valfe fmarnten,
Van fulken Aert by een gefmeert,
Hem 't Velt doen ruymen op de weert.
Der alderwaerfte neederlagen:
So hooptmen hem uyt 't Land te jagen.
Den braven WILLEM! ftapt vol vyer,
Voor NAMEN, na zyn Hoof-quartier:
Maer fal het leege Nef beltryden?
Soo wyckt de Kuycke-dief ter zyden,
Wanneer den Adelaar hem dreygt.
Terwyl dien Vorft hem daar bekrygt

Bereyt zyn dappre Gemalinne
De Koningin, met Hert en Sinnen
Al wat tot Landing dienen kan;
De Britten gefpen 't Harnas an
Om in Brittanjen aen te vallen
Op Havre, of op St. Malloos Wallen,
De Baey van Port Louis of Bref,
Het Tuug-huys van het Roovers Nef,
Of Rochefort in brand te fetten;
Om dien Geweldenaar zyn Wetten
Op Eel en On-eels, Goet en Bloet,
Te mogen dempen in die gloet;
En foo de Zeyne aem doen halen
Gelyck de Theems; en dus betalen,
Syn vaeck gebrouwen Land-vertraet,
Tot druck van Gods-dienst en van Staet.
Wat helpen dan die fchelmfe Dolcken?
Soo tegen Recht, Natuur, en Volcken
Op WILHEMS zierbaer Hoof gewet,
Door Gods voorfiende wil verfet,
Niet, als, om t'overtuigen
Dat God, den hoogmoet lult te buygen,
Dat Onrechts dorft na Goet en Bloet
Voor Deugt en Gods-dienst plooyen moet.

Grote zomertentoonstelling 2021 in Den Briel

CORNELIS TROMP & PHILIPS VAN ALMONDE

Strijd tot aan het graf

juni t/m augustus 2021

TEKST: **MARIJKE HOLTROP**

Sinds enkele jaren organiseert het Historisch Museum Den Briel een grote tijdelijke tentoonstelling die in de zomermaanden te zien is. De tentoonstelling zorgt voor herhaalbezoek van de eigen inwoners en trekt toeristen naar Brielle.

In 2020 moest de omvangrijke tentoonstelling *Brielse Admiraals in Oorlog. Maarten Tromp en Witte de With* ten gevolge van Covid 19 en de daarmee samenhangende coronamaatregelen helaas worden geannuleerd. Het bijbehorende tentoonstellingsboekje van Ronald Prud'homme van Reine werd wel gepubliceerd en is verkrijgbaar in de museumwinkel; zijn lezing in de raadzaal kon niet doorgaan maar is door middel van een filmpje te zien op de website www.historischmuseumdenbriel.nl

Op dit moment zijn de voorbereidingen voor de tentoonstelling in de zomer van 2021 in volle gang. Het onderwerp: Cornelis Tromp (1629-1691), zoon van Maarten Tromp, en de in Brielle geboren Philips van Almonde (1644-1711). In de tentoonstelling wordt ook ingegaan op de graven van beide vlootvoogden. Cornelis Tromp werd na zijn dood bijgezet in de grafkelder van de familie Tromp in Delft; voor Philips van Almonde

werd een grafmonument opgericht in de Sint-Catharijnekerk. Museum en Catharijnekerk werken tijdens de tentoonstelling nauw samen wat zich onder meer uit in de mogelijkheid van een combinatiebezoek aan museum en kerk. Ook zal er een storytrail (theaterwandeling) worden aangeboden door het gezelschap Stadsavonturen.

Het museum werkt voor de tentoonstelling samen met drie gastconservatoren die de specialisten zijn op het tentoonstellingsonderwerp: Dr. Ronald Prud'homme van Reine, drs. Pier Terwen en drs. Sjoerd Bijker. Zij zijn ook de auteurs van het rijk geïllustreerde tentoonstellingsboekje dat uitgegeven wordt.

De afbeelding hiernaast toont een ets, mogelijk van Romeyn de Hooghe, die ook in de tentoonstelling te zien zal zijn. De voorstelling en het vers verwijzen naar de Zeeslag bij Kaap La Hogue. In die zeeslag werden de Fransen onder leiding van admiraal De Tourville verslagen door de gecombineerde Engels-Nederlandse vloot onder aanvoering van de admiraals Edward Russell en Philips van Almonde. De zeeslag vond plaats tussen 29 mei en 4 juni 1692.

Herinneringen van Egbert Tellegen aan Brielle:

VAREN en een beetje VOETBAL

BEWERKING: KLAAS SCHIPPER

boven

Mevrouw N. Tellegen- Engberts, dokter A.O.H. Tellegen met zoons Egbert en Toon voor de dokterswoning aan Maarland Noordzijde nr. 38.

Bij Uitgeverij Jan van Arkel verscheen in 1998 het boekje 'Varen en een beetje voetbal'. Herinneringen, geschreven door Egbert Tellegen. Het betreft de op 29 december 1937 in het pand Maarland Noordzijde 38 geboren op een na oudste zoon van de door ouderen nog altijd zeer geroemde huisarts dokter Tellegen die van 1933 tot medio 1954 als zodanig in Brielle werkzaam was en vanwege zijn bijzondere verdiensten voor de Brielse gemeenschap zelfs benoemd werd tot Ereburger van Brielle. Egberts jongere broer Toon Tellegen (1941) stelde ook al de nodige herinneringen aan zijn Brielse periode te boek. Egbert Tellegen, emeritus hoogleraar Milieukunde aan de Universiteit van Amsterdam, stuurde de redactie enige tijd geleden zijn boekje met herinneringen om te attenderen op het verdwenen tijdsbeeld. Voor ons aanleiding om enkele delen uit 'Varen en een beetje voetbal' in deze Mare op te nemen.

Als ik nu aan mijn jeugd in Brielle terugdenk, valt me de belangrijke plaats op die schepen in mijn leven innamen. Vanuit de vele ramen aan de voorkant van ons huis aan het Maarland had ik vaak uitzicht op binnenvaartschepen die bakstenen in allerlei kleuren aanvoerden. Ze werden met kruiwagens gelost, maar vaak ook werden stapels stenen met grote behendigheid van de ene lossen naar de andere gegooid. Binnenvaartschepen brachten ook andere producten. Ik herinner me dat er ook aardappels uit een ruim tevoorschijn kwamen.

Na de oorlog lagen vlak bij ons huis schepen die aan de landing in Normandië hadden meegedaan. Ze werden omgebouwd voor andere doeleinden. De laadkleppen werden vastgelast en er werden houten binnenwanden aangebracht. Aan de overkant lag het binnenvaartschip van Kortebout waarmee vracht voor Rotterdam kon worden meegegeven. Een eindje verderop lagen in het weekend sleepboten die zinkstukken verslepten voor de dam in de Brielse Maas. De bemanning kwam uit verre plaatsen als Werkendam en Sliedrecht.

Door verzakking moesten de kademuursen vaak worden hersteld. Dat geluid ook tijd nodig heeft om zich te verplaatsen leerde ik door het kijken naar het heien in de verte. Het heiblok viel van grote hoogte naar beneden en ik zag de daaropvolgende klap eerder dan ik haar hoorde. Het schip dat me het meest fascineerde was wel de baggermolen. Die verplaatste zich langs lange staaldraden tussen beide havenkanten. Onvergetelijk is het krakende en piepende geluid van de jakobsladder, vermengd met een geluid van neervallend water. Die uit het water naar boven komende emmers modder, daar kon ik eindeloos lang naar kijken. Altijd weer spannend of er weinig of veel modder in zat en of misschien de fiets van mijn oudere broer Ben, die in het water was gevallen, boven kwam.

Vlaardingse boot

Op de hoek waar de twee havens van Den Briel samenkomen, kwam de Vlaardingse boot aan. Hij legde aan de kade van de ene haven aan en voer later achteruit de hoek om, om weer te kunnen vertrekken. Als kinderen mochten we dan mee 'hoekje omvaren' en daar genoot ik geweldig van. Een hele gebeurtenis was het als de Vlaardingen Vijf door een andere boot werd vervangen. De witte boot is er! Met de boot voeren we naar Vlaardingen als we mijn grootouders in Leiden gingen bezoeken. Ik was bang voor het toeteren bij het vertrek. Met de Vlaardingse boot associeer ik echter meer een ander geluid. Het is de combinatie van geluid uit de machinekamer en van het belletje dat het signaal van de kapitein aan de machinekamer begeleidde. Daarmee gaf hij aan of van volle

kracht achteruit op volle kracht vooruit moest worden overgegaan of een andere verandering van stuwkracht werd verlangd. Een andere associatie die verbonden is met de Vlaardingse boot en vele andere schepen die door een schroef worden voortgestuwd, is het omwoelen van water door de schroef. Dat vond ik prachtig. Voor mijzelf heette dat 'spotten'. Ik wist dat je spotten ook met God kon doen. God, dat was in mijn prilste jeugd een versiersel boven de grote deuren tussen de woonkamer en de achterkamer waar we alleen op hoogtijdagen kwamen. Waar mensen in een kring om de lage tafel zaten of bij de haard die met een gaspook werd aangemaakt.

De Vlaardingse boot voer eerst over de Brielse Maas. Als Van Dintel in Zwartewaal de vlag had uitgehangen, betekende het dat er passagiers waren. Als de vlag niet uithing en er niemand aan boord moest, voeren we verder. De volgende aanlegplaats was Nieuwesluis, dat inmiddels door de Europoort is verzwolgen. Daarna voeren we de Botlek in naar het eindpunt Vlaardingen.

Er waren nog veel meer boeiende boten. Aan de andere haven lag, aan het Slagveld, de kalkfabriek. Schelpen werden door een machinist, die hoog boven de kade in een cabine zat, met een grijper uit een scheepsruim gehesen. Hij reed vervolgens met de onder hem hangende grijper over een rail van de haven naar het fabrieksterrein. Daar werden de schelpen op een berg gestort. Soms werden er tussen de schelpen haaiantanden gevonden. Een bijzondere gebeurtenis was het als de schelpenzuiger, de Marie die doorgaans in Zeeuwse wateren vertoefde, binnenkwam.

Hoek van Holland

Aan alle kanten waren schepen en naar alle kanten was er vervoer per schip. Op de bovenste verdieping van ons huis kon ik met een verrekijker in Hoek van Holland de dagboten van de Maatschappij Zeeland en de nachtboten met hogere en smallere pijpen van de Engelse maatschappij die de verbinding met Harwich onderhielden, zien liggen. Wie op de lagere school Harwich fonetisch uitsprak, werd uitgelachen. Wat dom! Je weet toch wel dat het Heritsj is Maar je moest het niet wagen om Greenwich niet fonetisch uit te spreken. Dan was je

onder

Brielle; Stoomschip Vlaardingen V verlaat de haven richting Vlaardingen, deze boot was de tijdelijke vervanger voor de Vlaardingen VI, die zwart van kleur was en normaal de dienst op Vlaardingen voer. Deze boten waren eigendom van de Vlaardingse Stoomboot Maatschappij die op haar beurt eigendom was van de Rotterdamse Tramweg Maatschappij, 3 oktober 1943.

Foto: Streekarchief Voorne-Putten.

boven

Oude Julianabrug die uit twee delen bestond rechts met op de achtergrond de grote dokterswoning van de familie Tellegen.

een geweldige aansteller.

Hoek van Holland was naar mijn idee heel ver weg. Ik ben er voor mijn dertiende jaar, toen we met een groep leerlingen van de Brielse HBS met de dagboot naar Engeland reisden voor een veertiendaags verblijf in Reading, geloof ik nooit geweest. Ver weg was het. Als er iets is wat ik in nostalgische momenten jammer vind, is het teloor gaan van afstanden. Het was ver weg omdat je zowel de Brielse Maas als de Nieuwe Waterweg moest oversteken om er te komen. Later heb ik dat vaak gedaan. Rozenburg was een eiland waar je overheen reed per bus of fiets van de ene pont naar de andere. De twee keer dat dat eiland wel mijn reisdoel was, zal ik niet gauw meer vergeten. Een keer gingen we met een nicht van mijn moeder en haar gezin mee jagen in het natuurgebied De Beer dat ook al door de Europoort is verzwolgen. Je struikelde er bijna over de rondrennende konijnen en hazen. De terugkeer in Den Briel was onvergetelijk. We liepen aan het eind van de middag beladen met konijnen en hazen over het Maarland naar huis. Het was 4 oktober. De bij ons inwonende hulp in de huishouding sprak er schande van dat we dit op Wereldvrededag durfden te doen. Ik heb nooit meer gejaagd. De andere herinnering aan Rozenburg als reisdoel betreft alweer een bijzonder schip. Het moet eind van 1945 of begin van 1946 geweest zijn. Drommen mensen stonden met tranen in de ogen langs de Nieuwe Waterweg. Een zeer groot, maar ook heel smerig,

passagiersschip voer langs Maassluis. Het was de Nieuwe Amsterdam. Het vlaggenschip van de Nederlandse passagiersvloot was voor het eerst na de oorlog weer thuis.

Oorlog

De oorlog is in Brielle niet aan mij voorbijgegaan. Mijn eerste herinnering is gehecht aan het ontbijt op 13 juli 1942. Mijn vader werd door Duitse militairen opgehaald en als gijzelaar naar Haren in Brabant vervoerd. Later werd hij vandaar nog naar Sint-Michiëlsgestel overgeplaatst. Daar werd hij op de verjaardag van de Führer, 20 april 1944, vrijgelaten. Niet aan mijn eigen herinnering ontleend, maar wel daaraan toegevoegd, is het verhaal dat de bij ons ingekwartierde Duitse officier boven aan de trap stond te huilen toen mijn vader opgepakt werd. Dat gijzelaarschap was niet het gevolg van verzetsdaden. De Duitsers arresteerden simpelweg in vele plaatsen een of meer notabelen. Die wisten dat als er in hun woonplaats een daad van verzet zou worden gepleegd, hun leven voor het vuurpeloton kon eindigen. Mijn moeder, mijn oudere boer Ben en ik mochten mijn vader in het kamp bezoeken. De gijzelaars werden door de buitenwereld niet vergeten. Ook al waren ze misschien helemaal geen verzetshelden, ze waren wel een verzetssymbool. Toen mijn vader in 1944 werd vrijgelaten, was ons huis overladen met bloemen. Het bevrijdingsfeest vierde ik mee op een balkon boven de Markt met een hossende

menigte. De feestvreugde werd nog even verstoord door een in de lucht schietende Duitse militair. Na de oorlog heb ik de 4-meihedenking altijd heel intens beleefd. Er was een stille ommegang naar het oorlogsmonument dat toen vlakbij het tramstation stond. Het was een ontwerp van de beeldhouwer Hubert van Lith. Sommige mensen hadden er moeite mee dat hij een communist was.

Putters

Op de plek waar de Vlaardingse boot aanlegde, kwamen ook andere en grotere passagiersboten aan. Ze brachten de putters, zoals wij die noemden, met zich mee. Daar hoort wel een verhaal bij. Waarschijnlijk nergens anders in Nederland werd de plaatselijke geschiedenis op de openbare school zo anders dan op de katholieke school onderwezen als in Den Briel. Het plaatselijke chauvinisme in Den Briel was enorm. En als er iemand was die dat gretig in zich opnam, dan was ik dat wel. Op de openbare school werd het verhaal van de inneming van Den Briel op 1 april 1572 in geuren en kleuren verteld. Vlak achter ons huis bevonden zich de fundamenten van de Noordpoort waardoor de watergeuzen binnen waren gekomen. Die plek liet ik aan gasten van mijn ouders zien. Ik denk dat ik niet ouder dan vier jaar was toen ik mensen de Catharijnekkerk van binnen liet zien. Ik wees ze daarbij op het gebrandschilderde raam van Rochus Meeuwiszoon. Die had op 1 april een sluis opengehakt waardoor het land onder water kwam te staan en de Spanjaarden die Den Briel wilden heroveren, werden verjaagd. Ik toonde bezoekers ook het graf van Hans Onversaecht, de enige watergeus die bij de inneming van Den Briel om het leven kwam.

Dat er bij die inname nog iets heel anders was gebeurd, werd ons op school niet of hooguit terloops verteld maar moet op de slechts op een paar honderd meter verder gelegen katholieke school de hoofdzaak van het verhaal over 1 april zijn geweest. In het vlakbij Den Briel gelegen klooster van Rugge hingen de watergeuzen uit Gorcum aangevoerde monniken op. Zij werden later heilig verklaard en aan het putwater waarin hun beenderen waren gespoeld, werd geneeskrachtige werking toegeschreven. Daarom kwamen de putters in groten getale per boot naar Den Briel. Ze wandelden door het stadje naar de plek van het aan de andere kant gelegen klooster. Ze werden door niet-katholieken minachtend bekeken. Jongens vertelden dat ze in die put hadden gepist. De katholieken uit Den Briel waren meestal patiënt van mijn vader en niet van zijn orthodox protestantse collega. Ik herinner me van thuis geen antikatholieke geluiden. Toch vonden mijn vriendjes en ik katholieken een beetje tweederangs burgers. Ze werden wel 'de biggetjes' genoemd.

Zeehelden

Het plaatselijk chauvinisme werd ook geschraagd door het feit dat zeehelden als Maarten Harpertszoon Tromp, die door de ketting in de Theems bij Chatham voer, en Witte de With in Den Briel geboren waren. Bezoekers aan de Catharijnekkerk toonde ik het praalgraf van een andere zeeheld genaamd Philips van Almonde. Dat was er volgens het verhaal door zijn familie neergezet omdat die vond dat hij te weinig werd geëerd.

Den Briel had een zeevaartschool waarvan gezegd werd dat die zeer goed bekend stond. Zelfs in huis werd ik bij de zeevaart betrokken. Er woonde een tijdlang een echtpaar bij ons in van wie de man op de koopvaardij voer. Ook in de oorlog toen hij op zee verschrikkelijke dingen meemaakte. Die verschrikkingen van Nederlandse zeevaarders, over wie we in een boek getiteld 'Varen in oorlogstijd' lezen, lijken met het teloorgaan van de nationale zeevaart een beetje uit het nationale geheugen verdwenen te zijn. Als kind was ik er zeer van onder de indruk.

Mijn eerste meerdaagse bootreis maakte ik op de rijnaak Woudestein waarvan de schipper en zijn vrouw patiënten van mijn vader waren. Een vriendje en ik maakten een reis naar Terneuzen en terug en daarna naar Mannheim, vanwaar we naar Nederland terugfietsten. Wat het meeste indruk op mij maakte, was het smokkelen van een pak koffie in de luier van de baby van de schippersvrouw en het feit dat de enige knecht aan boord, volgens de schippersvrouw, aan de wal naar een publieke vrouw ging. Ook al zo'n woord dat ik in decennia niet meer gehoord heb.

Voetbal

Aan de ontwikkeling van de Nederlandse taal is te zien dat Nederland zich van een zeevarende tot een voetballende natie heeft ontwikkeld. Wij leerden op de HBS - ik geloof bij het vak 'Stijl' - nog reeksen uitdrukkingen die aan de zeevaart zijn ontleend. Nu zou zo'n les over voetbal moeten gaan. Voor mij is die verandering niet zo rampzalig. Want ik was als kind in Den Briel ook aan voetbal verslaafd. Bij de visboer kocht ik vis voor mijn familieleden en voor mijzelf, van jongs af aan niet van vis houdend, een zure bom. Ik kreeg er niet van die kleine gekleurde voetbalplaatjes maar grotere zwartwit voetbalfoto's. Daarbij waren er ook van vooroorlogse voetballers als Caldenhove, Paauwe, Vente en Wels. Vanuit dezelfde ramen van waaruit ik naar de boten in Hoek van Holland keek, kon ik ook het voetbalveld van de plaatselijke voetbalvereniging Wit Rood Wit zien. Tegen de tijd dat de spelers het veld opkwamen, fietste ik daar gauw naar toe. De bezoekende clubs kwamen vaak per bus uit Rotterdam en omstreken en de scheidsrechters

recht

De dames Harte, bijnaam 'de Pullen', wachten op de tram bij het tramstation van de RTM.

onder

Egbert Tellegen speelde graag klarinet maar bracht het bij Libertatis niet verder dan 2^e en 3^e klarinetpartijen.

reden wel eens met die bussen mee. Als Wit Rood Wit verloor, wat in mijn herinnering meestal gebeurde, kreeg de scheidsrechter de schuld en was het gevleugelde woord: 'Hij is zeker weer met de bus meegekomen'.

Middeleeuws

Mijn jeugd in Den Briel had wel iets middeleeuws. Het dicht opeen wonen, het met elkaar bekend zijn, het gemeenschappelijk ondergaan van vanbuiten komend noodlot zoals de oorlog en een natuurverschijnsel als hoogwater, de jaarlijkse Maskerade op 5 december waarvoor men zich inspande zoals elders voor een carnavalsoptocht. En aan de andere kant de ongelijkheid die er tussen de mensen was.

Wij woonden in een groot huis, maar over het geheel genomen was de woondichtheid toen veel groter dan nu. Er waren armere en rijkere straten en kaden. Het Maarland was een vrij deftige plek om te wonen. Maar de verschillen waren ook hier heel groot.

Wat me terugkijkend nu zo opvalt, is hoe verschillend de mensen waren en wat voor uitzonderlijke typen er waren. Je had 'de pullen', twee in vale bruine jassen geklede zusters die altijd gearmd en in gezelschap van de zeer bleke zoon van een van hen over straat liepen. Er was Dirkje. Een debiele, wild uitzierende vrouw die de schrik was van de plaatselijke notabelen, en dus ook van ons, omdat ze op de meest onverwachte momenten aanbelde en over iets begon te schelden. Er was de man die als enige hobby het lezen van Schopenhauer had. Er waren de dames, de Vloois genaamd, van wie verteld werd dat ze van het Franse

koningshuis de Valois afstamden. Er waren talenten, alleen al in de harmonieorkestvereniging Libertatis Primitiae zoals de timmermansknecht die prachtig het klarinetconcert van Mozart speelde en de ijscoman die marsen componeerde. Zelf werd ik als kind ook voor muzikaal gehouden. Toch is het met de actieve muziekbeoefening nooit echt wat geworden. Het meest succesvol was ik nog met een zelf gemaakt flessencarillon. Op initiatief van mijn moeder was in de oorlog in onze tuin in de vorm van een betonnen ring een schuilkelder gebouwd en daarin maakte ik een flessencarillon van grote jeneverflessen en kleine medicijnflesjes. Samen goed voor zo'n anderhalve octaaf. Ik heb er, met pianobegeleiding door de plaatselijke boekhandelaar Kees Blind, de radio mee gehaald in een aan Den Briel gewijde uitzending. Maar verder... De uiteraard in ons gezin verplichte pianolessen hebben geen verdere vruchten afgeworpen en bij Libertatis Primitiae heb ik het nooit verder gebracht dan 2^e en 3^e klarinetpartijen. Als twaalfjarige was ik het jongste lid met de grootste maat pet. We oefenden op maandagavond in de gymzaal aan de Geuzenstraat. We speelden op plechtige feestdagen en we brachten serenades bij echtparen die 25 jaar of langer waren getrouwd. We gingen ook naar concoursen en voor barre weersomstandigheden schrokken we niet terug. Meer dan eens veegde ik na afloop met de wisser ijs uit mijn klarinet.

Status

Als zontje van de dokter was mijn status in Den Briel volstrekt duidelijk. We liepen er slordig gekleed bij. Het hele idee dat kleding en gedrag ertoe kunnen dienen om een status op te houden is iets waarmee ik eigenlijk pas tijdens mijn studie sociologie in aanraking kwam. Maar mijn ouders beschikten natuurlijk wel over statussymbolen als een groot huis, een

auto en huishoudelijk personeel. Geld speelde in gesprekken nauwelijks een rol. Een keer in de drie maanden werden rekeningen voor particuliere patiënten uitgeschreven. Mijn vader en moeder zaten dan samen aan tafel en overlegden hoeveel ze patiënten in rekening zouden brengen. Ze baseerden zich daarbij op indrukken van de welstand van de betrokkenen. In mijn herinneringen was mijn moeder meestal voor meer en mijn vader voor minder in rekening brengen, geporteerd.

Ongelijkheid was er ook op de lagere school. Het was vanzelfsprekend dat ik alleen naar school liep. Dat je door je vader of, nog erger, door je moeder naar school werd gebracht, was het ergste wat je als jongen kon overkomen. Dan was je 'een zwakkelingetje'. Ik liep over de brug eerst naar het kaaswinkeltje aan het begin van de Voorstraat om mijn vriend Gerrie op te halen. Als de voordeurbel rinkelde, riep ik 'plakkie kaas' en dat kreeg ik ook. Dan volgde een wandeling langs vele winkels en ook langs kleine bedrijfjes waar je naar binnen kon kijken. Op het schoolplein aan de Rozemarijnstraat voegde ik me bij een groep jongens en meisjes. Er was geen naam voor en ik weet ook niet hoe die groep begrensd was. Ik was een zenuwachtig jongetje en de dochter van de burgemeester en ik mochten als enigen ongevraagd naar de wc gaan.

Kapotje bij de patat

In ons huis waren meerdere zolders en vlieringen waar we fantastisch verstoppertje konden spelen. Er waren plekjes onder kleine trappen naar een hoger gelegen ruimte, grote lege of half gevulde kisten en allerlei andere mogelijkheden om ons te verstoppen. Eens vonden we er een schedel. Die werd aan de loszittende tanden gevoeld en we lieten water door de neusgaten naar binnen en buiten stromen.

Op een dag vonden een vriend en ik in een kartonnen doos met allerlei papieren een grijze brochure van de neomalthusiaanse bond. Die hebben we in grote staat van opwinding gelezen. Er stond een hoofdstuk over het 'kapotje' in. Zo werd toen een condoom genoemd. Als je in de patatwinkel van Ka Bos op de Markt patat voor f1,25 bestelde, dan kreeg je kapotjes. Zo was me verteld. Na de opwinding waarin we het boekje lazen en na het gegiechel erover borg ik het weer zorgvuldig op in de doos waaruit het afkomstig was. Ik was doodsbenauwd dat mijn ouders zouden ontdekken dat ik dit boekje in handen had gehad. Bij het eerstvolgende bezoek vertelde mijn vriend dat hij aan zijn verloofde zus over het boekje had verteld. Zij zou het graag eens lezen en mijn vriend wilde er wel voor betalen als hij het mocht lenen. Dat was voor mij onvoorstelbaar. Dat je over die dingen met een oudere zus kon praten. Natuurlijk ging ik niet in op het aanbod.

Stel je voor dat het kwijt raakte en mijn ouders ontdekten dat ik het had gezien en had wegge maakt!

Met deze delen uit het boekje van Egbert Tellegen heeft de redactie een beeld willen schetsen van het leven in Brielle in de jaren veertig en vijftig van de vorige eeuw gezien door de ogen van een artsenzoon. Een enorm verschil met het leven van nu en daarom naar haar mening het lezen waard.

onder

De oude dokterswoning aan
Maarland Noordzijde 38 anno
2021.

Arnoldus Botbijlweg en Bleykersbolwerk

Arnoldus Botbijlweg, wie kent dat korte stukje weg in Brielle en waarom heet dat zo? Het is de verbinding tussen het Scharloo en de Pieter van de Wallendam. Na de Tweede Wereldoorlog was dit nog een deel van het Scharloo maar werd later vernoemd naar Arnoldus Botbijl.

TEKST: FRÉ EGGENS

Arnoldus Botbijn werd op 27 augustus 1910 in een gezin van negen kinderen in Geervliet geboren. Het gezin verhuisde naar Brielle waar hij het grootste deel van zijn jeugd doorbracht.

Na zijn opleiding tot scheepsmachinist nam Arnoldus dienst bij de Koninklijke Pakketvaart Maatschappij (KPM). Deze Nederlandse rederij voer uitsluitend in het verre oosten met als belangrijkste haven Jakarta. De schepen van de KPM werden wel in Nederland gebouwd maar vertrokken daarna naar de andere kant van de wereld en bleven daar. In die tijd, de eerste helft van de vorige eeuw, was het gebruikelijk om reizen van minimaal twee jaar te maken. Men vertrok dan met een passagierschip naar 'de Oost' en kwam later op dezelfde wijze terug naar Nederland.

Zoals zo vele Briellenaren voer Arnoldus in de oorlogsjaren ook op zee. In maart 1942 bevond hij zich als 3^e machinist aan boord van de 'ss Rooseboom', een klein vracht- en passagierschip dat in 1926 bij de Rotterdamse scheepswerf v/h Rijkee & Co. werd gebouwd.

Het stoomschip 'Rooseboom' vertrok de 22^e februari 1942 uit Tandjong Priok, de haven van Batavia (nu Jakarta), met bestemming Bombay (nu Mumbai) via Colombo op Sri Lanka. Aan boord bevonden zich veel passagiers die probeerden om aan het oorlogsgeweld te ontkomen. Na passage door de Javazee en Straat Malakka maakte de 'Rooseboom', op bevel van hogehand, een tussenstop in de Emmahaven van Padang in Noord-Sumatra. Hier werd nog een groot aantal passagiers aan boord genomen, deels Britse burgers maar voornamelijk Britse militairen. Allen waren afkomstig uit Maleisië en Singapore vanwaar ze al eerder gevlucht waren voor de snel oprukkende Japanse strijdkrachten. Op 26 februari 1942 vertrok de 'Rooseboom' uit Padang met meer dan 500 passagiers en bemanningsleden aan boord, vanzelfsprekend veel meer dan de beschikbare reddingmiddelen.

Het schip voer de Indische Oceaan op en zette koers naar Ceylon. Laat in de avond van 1 maart, op een westelijke koers, werd de 'Rooseboom' gedetecteerd door de patrouillerende Japanse onderzeeboot I-59 (Luitenant ter zee Yoshimatsu). Kort voor middernacht vuurde de I-59 torpedo's af op het nietsvermoedende schip. De 'Rooseboom' kapseisde en zonk onmiddellijk op ongeveer 600 zeemijl van het eiland Siberoet (0.15 NB, 86.50 OL). Er kon nog wel een reddingboot met een zeer beperkte capaciteit te water worden gelaten. Zo'n 130 personen hadden de aanval overleefd en hielden zich boven water door zich vast te klemmen aan wrakstukken en aan de enige reddingboot.

Bij het krieken van de dag bleken er nog ongeveer 80 overlevenden te zijn die allen een plaats zochten in de overvolle reddingboot. Zonder motor of zeil dreef de reddingboot vele dagen op zee rond, terwijl de aanwezige voorraad voedsel en water miniem was.

Na 26 dagen rondgedreven te hebben strandde de reddingboot op de kust van het eiland Sipora. Vier opvallende overlevenden de barre tocht onder wie korporaal Walter Gardiner Gibson die een afschuwelijk verhaal schetste van de dagen op zee onder een brandende tropenzon. Er waren te veel mensen in een kleine boot, met te weinig voedsel en drinkwater. Elke dag stierven er meer mensen en braken er gevechten uit tussen de overlevenden, ook was er sprake van kannibalisme. Kortom een afschuwelijke tocht.

linker pagina

Het passagiers- en vrachtschip ss. 'Rooseboom' was een in 1926, door Rijkee & Co gebouwd, stoomschip van 1.035 ton.

Annonce uit de Brielsche Courant.

boven

A. Botbijnweg in 1961, foto: Streekarchief Voorne-Putten.

Twee andere opvarenden werden negen dagen na de ramp gevonden op een zelf gefabriceerd vlot van wrakstukken en door het KPM-schip 'ss Palopo' naar Colombo gebracht. In totaal waren er slechts zes overlevenden van de 'ss Rooseboom'. De andere opvarenden van de 'ss Rooseboom' hadden een zeemansgraf gekregen, onder wie Arnoldus Botbijl.

Bleykersbolwerk

Lopend over de Arnoldus Botbijlweg zien we aan de linkerkant een lange muur (zie foto), een overblijfsel van het vroegere Catharina Gasthuis of Zuideindse Gasthuis en rechts de Brielse wallen uitlopend in het Bleykersbolwerk. Dit, nu fraaie stukje van de Brielse wallen, werd in de loop der jaren voor verschillende doeleinden gebruikt. Oorspronkelijk was het een deel van de vroegere verdedigingswerken rondom Brielle.

Jaren later werd het waarschijnlijk gebruikt voor het bleken van het wasgoed van bijvoorbeeld de lakens van het Catharina Gasthuis, vandaar de naam Bleyken of bleken.

In de eerste jaren van de 20^e eeuw werd er gevoetbald door de voorloper van Wit Rood Wit. In de Tweede Wereldoorlog werden er door de Duitse Wehrmacht bunkers gebouwd. Deze bunkers hebben dienst gedaan als bakkerij. Na de oorlog werd het gebruikt als opslagplaats voor machinerieën ten behoeve van het onderhoud van de Brielse wallen. In 1972 werden de bunkers gesloopt. Nu is het een fraai wandelgebied uitgerust met vijf kanonnen op affuiten. Jaarlijks wordt het bolwerk gebruikt voor culturele activiteiten.

bronnen

- Nationaal Archief Den Haag
- Streekarchief Voorne Putten
- 'Maarten Tromp', sept. 1998, Hadde Verhoeff
- Koninklijke Paketvaart Maatschappij 1888–1967
- 'The Boat', Walter Gibson (overlevende)
- Nationaal Archief Den Haag
- Brielsche Courant
- www.samilitaryhistory.org
- www.roll-of-honour.org.uk
- www.wikipedia.org
- www.oorlogsgravenstichting

links

Bunker gebouwd door de Duitse Wehrmacht. Kanonnen op het Bleykersbolwerk, 2021.

boven

Wasgoed op 'de bleek'.

Van de Vereniging

Wie had gedacht dat er na één gemiste 1-aprilviering nog een tweede zou volgen? Ook wij vragen ons af wanneer we weer een gezamenlijke fysieke bijeenkomst kunnen houden. Veel van onze leden zijn tenslotte niet meer de jongste. Aan plannen zal het niet liggen. Mooie plaatsen genoeg in Nederland om te kiezen voor een leuk ledenuitje. Dat is inmiddels wel gebleken. Ook hebben we als bestuur het schermvergaderen beoefend, wat overigens wel door menigeen als surrogaat wordt ervaren. ‘Koude communicatie’ die op den duur weinig inspiratie biedt.

Gelukkig zijn we nog goed in staat om onze schriftelijke beloften na te komen. Twee Mares zijn op de gebruikelijke tijd uitgebracht en dat zal ook dit jaar weer gebeuren. Het besluit van het bestuur om met een Mare nieuwe stijl uit te komen is door de redactie met voortvarendheid opgepakt. Geïnspireerd door het kwartaalblad ‘OudNieuws’ van de Stichting Oud-Geervliet is door de redactie samenwerking met de vormgever van die stichting gezocht met als resultaat een Brielse Mare in een frisse nieuwe lay-out op A4-formaat zoals die nu voor u ligt. Ik hoop dat u hem mooi vindt en als vanouds geniet van de inhoud. Als uitloeijsel van ons plaatjesboek vorig jaar van ‘PlusBos’ hebben we ook een nieuwe adverteerder.

De voorgenomen Mare Special voor 2020 hebben we door de omstandigheden doorgeschoven naar 2021. Het is niet gewenst de uitgave zonder passende presentatie in de openbaarheid te brengen. Daarom mag u deze verwachten op de eerstvolgende Algemene Ledenvergadering (zodra het kan, hopelijk in oktober/november). Voordeel hiervan was wel dat we de auteur, de heer Visser, gelegenheid konden geven om tekst en inhoud nog wat verder aan te scherpen. Wij hebben hoge verwachtingen van het resultaat.

Er wordt in Brielle op diverse fronten gewerkt aan de voorbereiding van het jubileumjaar 2022. Zo ook binnen onze vereniging. Het museum is hierin actief. Naast de reguliere mooie initiatieven om de museumcollectie zichtbaar te maken via website en social media wordt ook dit jaar geprobeerd presentaties op de website te plaatsen om de Brielse cultuur levend te houden. Volgend op de aandacht voor Maarten Tromp en Witte de With, met het schilderij van de kinderen van Maarten Tromp, zal dit jaar de aandacht gevestigd zijn op Cornelis Tromp en Philips van Almonde. Ook hierbij zal Ronald Prud’homme van Reine een verhandeling maken en presenteren. De presentatie zal op video voor iedereen te zien zijn op de website van het museum.

Voorts moet ik nog vermelden dat Fré Eggens te kennen heeft gegeven dat hij na zijn 80e verjaardag wat meer van zijn vrijheid wil gaan genieten en het echte werk voor de redactie aan anderen wil over laten. Voor zijn jarenlange trouwe inzet bij het samenstellen en uitwerken van de Brielse Mare zijn wij hem zeer dankbaar. Wij zullen onze dank verder tot uitdrukking brengen op de volgende Algemene Ledenvergadering.

Ten slotte dank ik Gerard Snellens voor zijn aanhoudende zorg voor het weer gereed maken van de lidmaatschapskaartjes en de voorbereiding van de verzoeken om uw gewaardeerde bijdrage voor het jaar 2021 te kunnen innen. We hebben goede hoop dat we begin volgend jaar zijn opvolger kunnen begroeten.

Dick Verbeek, voorziter

De laatst overgebleven

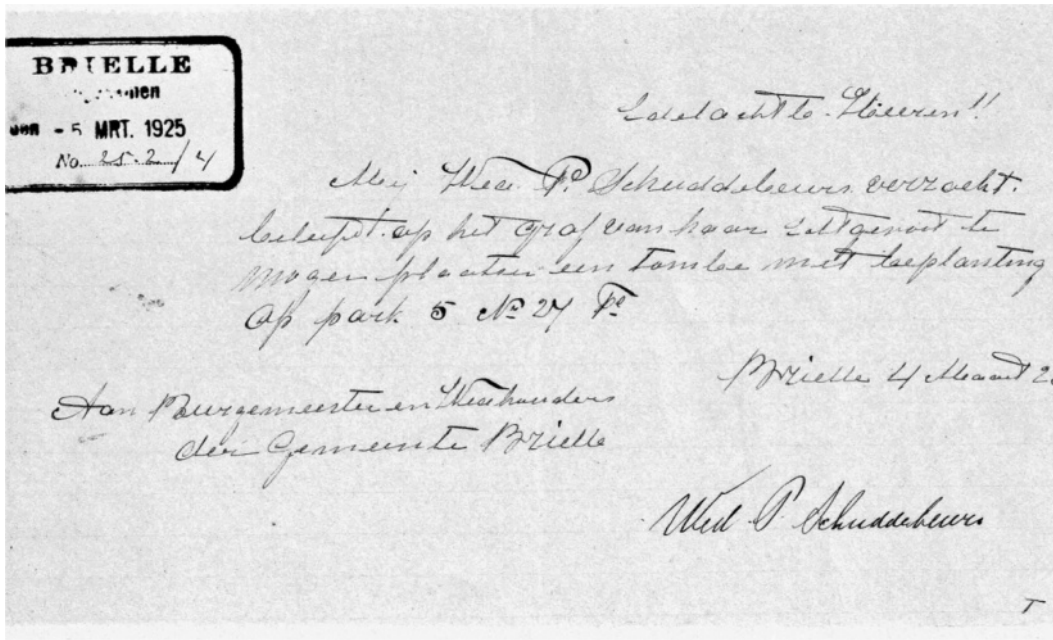
GRAFKRANS

van de oude Algemene Begraafplaats te Brielle

TEKST: J. CAESAR

Op de voorpagina van het Briels Nieuwsland van 2 december 2020 staat een foto van een graftrommel met daarin een krans. De foto werd gemaakt tijdens de overdracht van de trommel door de burgemeester van Brielle, G.G.J. Rensen, aan de directeur van het Historisch Museum Den Briel, M. Holtrop. De grote cultuurhistorische en funeraire waarde van dit kwetsbare object is reden om het in de collectie van het museum op te nemen. Van die waarde zal ik u in dit artikel proberen te overtuigen. In 2017 werd ik attent gemaakt op het bestaan van een grafkrans in een trommel. Hij werd mij omschreven als een ‘zinken teil’. De trommel zou hebben gelegen in park 5. Toen ik de krans zag, besepte ik meteen dat het hier ging om een zeldzaam funerair object. Om dit oordeel te kunnen begrijpen volgt een korte geschiedenis van de grafkransen. Reeds in voorhistorische tijden legden mensen versierselen, waaronder bloemenkransen, op de graven van hun dierbare overledenen om hen te eren. Het leggen van kransen en bloemstukken bij een tegenwoordige begrafenis volgt dus een zeer lange traditie. Veel gebruik werd gemaakt van groenblijvende planten die symbool stonden en nog staan voor eeuwig leven. Vanaf het begin van de 19e eeuw ging men kransen maken van kunststoffen, zoals papier, blik, zink en na 1850 ook van glaskralen. Hoewel deze ‘kunstkransen’ een langere levensduur hadden dan kransen die gemaakt waren van natuurlijke bloemen en bladeren, hadden ook de kunstkransen te lijden onder ongunstige weersomstandigheden. Zo’n kunstkrans was ten opzichte van de ‘natuurlijke’ krans een duur artikel dat men graag beschermde om er het graf zo lang mogelijk mee te sieren. Zo is vanaf 1850 een toenemend gebruik gemaakt van een trommel om de krans. Het hoogtepunt was rond 1900, toen men rijen trommels op begraafplaatsen kon aantreffen, om na de oorlog te verdwijnen. Momenteel zijn in

Nederland nog bijna duizend exemplaren over. De krans in een trommel is niet een echt Nederlands verschijnsel, ook in België en Frankrijk kwamen kransen veel voor en verder overal op de wereld, maar in deze landen waarschijnlijk niet algemeen gebruikelijk. In Nederland werden de kransen meestal gemaakt van geverfd zink of blik, zoals de gerestaureerde krans en trommel van Oostvoorne, te zien in de Oudheidskamer te Oostvoorne. In België en Frankrijk komen meer kransen voor die gemaakt zijn van glaskralen. Dat ook op de oude Algemene Begraafplaats te Brielle tientallen trommels stonden, bewijst het aantal vergunningen dat verleend is voor het plaatsen van een 'doos op paal'; gevonden in het streekarchief. Waarschijnlijk eiste het bestuur van de stad Brielle, dat de dozen op een paal werden gezet om het wegwaaien te voorkomen; een wijze van plaatsen die ik elders niet heb gezien. De Brielse krans is nog zeldzamer dan zijn trommel, omdat de krans is gemaakt van organisch materiaal, dus zeer vergankelijk. Niet dat deze krans de enige is die op deze manier is uitgevoerd, maar alle andere zijn vergaan. Bijna alle kransen hebben een basisring van dik ijzerdraad waarop de decoratie wordt bevestigd. Mogelijk heeft de Brielse krans een 'hoep' als basis, waar omheen stro gebonden is, omwikkeld met crêpepapier, waardoor een ring ontstaat van polsdikte. In deze ring zijn de uitgebloeide bollen van de kaardenbol gestoken met een kort stukje ijzerdraad. Hoewel de kaardenbol (*Dipsacus Silvestris*) een distelachtig uiterlijk heeft, zijn deze planten niet verwant. De kaardenbol is wel verwant aan vlier, kamperfolie, veldsla en valeriaan om enkele bekende planten te noemen. Een 'hoep' is een ring van wilgenhout. Die werden tot aan de oorlog in Spijkenisse gemaakt ten

linker pagina
Detail van de grafkrans voor restauratie.

boven
Verzoek van de weduwe Schuddebeurs tot het mogen plaatsen van 'een tombe met beplanting', maart 1925.

rechts
De trommel met grafkrans met de foto van Pleun Schuddebeurs, tijdens de presentatie in de Catharijnekkerk op 2 november 2020.

behoefte van haringtonnen, die vooral in Vlaardingen werden gebruikt. Door de foto in het Briels Nieuwsland is inmiddels bekend op wiens graf de trommel heeft gestaan. Omdat er een foto op porselein binnen de krans is gemonteerd, herkenden twee kleinzoons hun grootvader Pleun Schuddebeurs.

Door weduwe Maartje Luijendijk en mogelijk in navolging van haar, wordt door het stadsbestuur gesproken van een tombe als bedoeld wordt een

Ter kennisneming van H.H. J. Mol en
I. Rosmolen.

6 Maart 1925

25.2/6

Aanleggen graftuin en
plaatsing tombe.

In antwoord op Uw dd. 4 dezer bij ons ingekomen
verzoek, hebben wij de eer U te berichten, dat wij U toe-
stemming verleen tot het plaatsen van een tombe met
beplanting op het graf park 5 No 27 F. der algemeene
begraafplaats dezer gemeente.

Alvorens van deze vergunning gebruik wordt ge-
maakt, behoort in overleg te worden getreden met den
doodgraver, en het verschuldigde bedrag ad. f. 5,- te wor-
den gestort bij den ontvanger dezer gemeente.

Burgemeester en Wethouders van Brielle,
De Secretaris, De Burgemeester,

[Handwritten signature]

[Handwritten signature]

AAN
Mej. de Wed. P. Schuddebeurs
te
Brielle.

[Handwritten signature]

*Pleun Molenaar 1925
de Gemeente ontvanger
[Handwritten signature]*

graftrommel. Tegenwoordig verstaat men onder een tombe eigenlijk alleen een praalgraf met een beeltenis erop; meestal van de overledene. Een eeuw geleden kon tombe ook betekenen, een grafteken in algemene betekenis.

Op de overlijdensakte van Pleun staat: op 20 december 1924 is overleden Pleun Schuddebeurs echtgenoot van Maartje Cornelia Luijendijk, oud 36 jaar, tuinier. Geboren te Nieuwenhoorn (7 maart 1888) zoon van Willem Schuddebeurs en Francina Johanna Vrij, beiden zonder beroep en wonende te Brielle. Maartje, de weduwe van Pleun, hertrouwde 25 april 1928. Maartje en Pleun kregen drie kinderen: Francina Cornelia geboren 9 mei 1914, Jacob Willem geboren 3 september 1916 en Willem geboren 8 juni 1921, de vader van de twee kleinzoons. Door mijn contact met de kleinzoons weet ik inmiddels een aantal interessante feiten over Pleun en Maartje. Pleun liet bouwen, of bouwde zelf een huis aan de Kloosterweg tegenover de rooms-katholieke begraafplaats. Het huis bestaat nog en wordt bewoond door één van de kleinzoons. Pleun was blijkbaar een energieke en gedreven man, want als glastuinder bewerkte hij 9000 m2 aan kasopervlakte, waaronder druiventeelt.

Deze kassen waren warme kassen, gestookt met cokes. Cokes is het restant van steenkool nadat alle vluchtige stoffen eruit gehaald zijn. Bijna zeker betrok Pleun dit product van de gasfabriek van Brielle. Waarschijnlijk was Pleun tussen 1914 en 1918 reserve-officier, maar hij is niet opgeroepen voor daadwerkelijke dienst. Pleun was ook imker. Pleun was al jong lid van de S.D.A.P. (Socialistische Democratische Arbeiders Partij) de voorloper van de P.v.d.A. Een politieke keuze die onder de agrarische bevolking ongewoon was en hem zeker niet alleen vrienden heeft gebracht. Maartje moest dan ook niets hebben van zijn politieke activiteiten, hoewel er een foto is waarop Maartje met Pleun in het Vondelpark wandelen. Pleun is, gezien zijn karakter, zeker naar de landelijke vergaderingen van de partij geweest. Dat zal ook de reden zijn geweest om steno te leren, waardoor hij verslagen van vergaderingen kon maken. Pleun bevond zich wat dat betreft in goed gezelschap; de twee jaren oudere Willem Drees was gelijktijdig lid van de partij en een geweldige stenograaf, die zelfs met een eigen bureau zijn broodwinning maakte van verslagen schrijven. Ongetwijfeld hebben zij elkaar in Amsterdam ontmoet.

Toen Pleun 20 december 1924 overleed, was hij lid van de gemeenteraad in Oostvoorne. Kort voor zijn overlijden was Pleun bezig een winkeltje binnen de vesting van Brielle te openen, waarschijnlijk te drijven door Maartje. Mogelijk overleed hij ook op dat adres, want de overlijdensakte vermeldt wijk D huisnummer 27.

PLEUN SCHUDDEBEURS.

Donderdagmiddag werd op de algemeene begraafplaats alhier ter aarde besteld het stoffelijk overschot van den heer Pleun Schuddebeurs, overleden te Oostvoorne op Zaterdag 20 Dec. li. in leven lid van den gemeenteraad te Oostvoorne. Hoezeer de overledene bij velen geacht was, bleek uit de groote belangstelling ter begraafplaatse, o.a. waren alle leden van den gemeenteraad tegenwoordig. Een vijftal kransen van familie, personeel, gemeenteraad en S. D. A. P. dekten de baar.

Aan de groeve werd allereerst het woord gevoerd door den wethouder van Oostvoorne den heer A. Gorzeman, welke woorden van dank sprak voor al hetgeen de overledene in het belang van Oostvoorne had gedaan en ook woorden van troost tot de weduwe.

Namens de S.D.A.P. afd. Oostvoorne—Tinte, vertolkte de heer Blokpoel de gevoelens van smart in het overlijden van hunnen besten kameraad en strijdmakker, die steeds en overal voor de belangen der partij op de bres stond.

De plaats welke de overledene innam, zal moeilijk zijn te vervangen.

Een zwager van den overledene dankte allen namens de weduwe en familie, voor de betoonde deelneming. Diepgeroerd verlieten allen den doodenakker.

boven

De vergunning die verleend is voor 'aanleggen van een graftuin en het plaatsen van een tombe': Streekarchief Voorne-Putten.

rechts

Nieuwe Brielsche Courant, 24 december 1924.

Pleun ligt begraven op de oude Algemene Begraafplaats te Brielle park 5, graf 27 f. Nu deze feiten bekend zijn en de kransdoos, zoals men deze in Brielle noemt, in zijn historische samenhang geplaatst kan worden, is het belang in cultuurhistorisch opzicht toegenomen, naast de grote funeraire betekenis die de doos al heeft zonder die context. De trommel bevindt zich op de eerste verdieping van de toren van de Catharijnekerk en is te bezichtigen tijdens een bezoek aan de kerk.

bronnen

- Graftrommels en grafkransen in Nederland- Leon Bok en Evert Jan Halkus 2013. Uitgave Stichting Dodenakkers.nl.
- Streekarchief Voorne- Putten te Brielle. Overlijdensregister Oostvoorne en adresregistratie.

boven

De druiventeelt. Pleun Schuddebeurs staande met zijn kinderen Francina en Jacob.

links

Pleun Schuddebeurs en Maartje Luijendijk in het Vondelpark.

Openingstijden en prijzen museum

Dinsdag tot en met zaterdag 10.00 – 17.00 uur. Zondag 13.00 -1700 uur.
Gesloten op maandagen, oud- en Nieuwjaar, Koningsdag, 1^e en 2^e Paasdag, 1^e Pinksterdag en 1^e en 2e Kerstdag. Op Hemelvaartsdag en 2^e Pinksterdag openstelling als op zondag.

Prijzen:

Kinderen tot en met 3 jaar	gratis
Kinderen 4 tot en met 17 jaar	€2,50 p.p.
Volwassenen vanaf 18 jaar	€6,- p.p.
65-plussers	€3,75 p.p.
Gezinskaart (2 volwassenen en 4 kinderen)	€12,50
Schoolgroepen	€0,50 p.p.
Houders CJP en Cultuurkaart	€2,- p.p.
Ver. Rembrandt, Leden HV De Brielse Maasmond, MK, ICOM	gratis
VIP op Voorne-Putten Pas, volwassenen	€3,- p.p.
VIP op Voorne-Putten, kinderen	€1,- p.p.
Groepen volwassenen vanaf 10 personen	€5,- p.p.
Groepen kinderen t/m 17 jaar, vanaf 10 personen	€1,25 p.p.
1 April, Nationaal Museumweekend, Open Monumentendag	gratis
Woensdagmiddag vanaf 13.00 uur	gratis
Rondleiding per groep van maximaal 15 personen exclusief de entreprijs	€23,-

Elke eerste woensdagmiddag van de maand is er om 13.30 uur een gratis rondleiding van een uur. Hiervoor dient gereserveerd te worden via 0181 475475. De gratis toegang op de woensdagmiddag geldt niet in combinatie met een workshop of kinderfeestje.

<i>adres</i>	Markt 1, 3231 AH BRIELLE, tel. 0181 475475
<i>website</i>	www.historischmuseumdenbriel.nl
<i>e-mail</i>	info@historischmuseumdenbriel.nl
<i>facebook</i>	De Tachtigjarige Oorlog. Historisch Museum Den Briel.
<i>Instagram</i>	@museumdenbriel
<i>twitter</i>	@MuseumDenBriel

Museumnieuws

TEKST: **MARIJKE HOLTROP**

Het jaar 2020 had voor het museum ook mooie kanten. Bijvoorbeeld de 75 filmpjes en verhaaltjes vanuit de vrijwillig medewerkers. Elke dag is zo'n bijdrage door Karen de Moor op de website van het museum geplaatst. De filmpjes hebben ook landelijk aandacht gekregen. Het toch niet tegenvallende bezoek in de zomerperiode, op alle drie de museumlocaties, was eveneens een opsteker. Met het schilderij 'De kinderen van Maarten Tromp', als langdurig bruikleen van Museum Gouda gerealiseerd dankzij de Historische Vereniging De Brielse Maasmond, waren we in de kerstvakantie iets leukers van plan. Dat ging door de museumsluiting niet door en staat nu gepland voor het Museumweekend van 24 en 25 april. Mocht dat niet lukken: ook die data kunnen worden uitgesteld.

Verder heeft het museum sinds 1 september een medewerker Educatie en Publieksbegeleiding: Robert van Herk. Eén van zijn eerste wapenfeiten is de vertaalslag van het lesprogramma 1 april naar een digitale les die door middel van Zoom of MS Teams vanuit het museum de klas kan bereiken. De scholen zijn heel enthousiast over het resultaat. Inmiddels is ook de QR-codetour van het museum uitgebreid en vernieuwd en beschikbaar via de website van het museum. Binnenkort wordt de tour voorzien van een voorleesmodule.

De kinderen van Maarten Tromp, ca. 1650 geschilderd door Jacob Willemsz Delff II (1619-1661). Op het schilderij zijn zeven kinderen van Maarten Tromp afgebeeld. Dat zijn staan van links naar rechts: Adriaen (1642-1679), Harpert (1627-1691), Cornelis (1629-1691) en Johan (1632-1673). Zittend de dochters: Margaretha Martina (1641-1680), Johanna Maria (1644-1717) en Alida (1637-1701).

De activiteit 'Stap in een Schilderij' is verplaatst naar het Museumweekend van 24 en 25 april.

In samenwerking met Dubbelklik Producties en door middel van de chromakey techniek kunnen bezoekers onderdeel worden van dit groepsportret.

De met chromakey gemaakte foto's worden digitaal verstuurd aan de geportretteerden.

Op deze try-out foto zijn te zien: museumreceptionist Cor Droogers en zijn schoon- en kleindochter.

VD AANNEMINGSBEDRIJF ldvandijk.nl

L.D. van DIJK BV BRIELLE 06-44110026

WERKPLAATS (0181) 416506 ——— MAARLAND ZUIDZIJDE 43

LIJSTENMAKERIJ

AL MEER DAN 50 JAAR
JAN BAZEN
Voorstraat 64
3231 BJ Brielle
Telefoon 0181 412083

ORIGINELE OUDE GRAVURES

WWW.JANBAZEN.NL

KANTOOR & Creatief
de Bruin Bazen v.o.f.

Uw adres voor:

- * kantoorartikelen en papierwaren
- * computer cartridges en etiketten
- * technische- en creatieve tekenmaterialen
- * alle soorten verf voor kunstschilders
- * schildersdoeken en tekenblocs
- * luxe schrijfwaren en agenda omslagen
- * pennen graveren
- * kopiëren en inbinden van verslagen
- * plastificeren
- * gratis advies van Louis en Willy

Voorstraat 60
3231 BJ Brielle
t. 0181-412874
f. 0181-418322
e. info@kantoor-creatief.nl

Openingstijden:
Dinsdag t/m vrijdag
9.30 – 17.30
Zaterdag 10.00 – 16.00

Laat je boodschappen makkelijk thuisbezorgen!

Bestel je boodschappen op plus.nl of met de PLUS app.

Openingstijden: ma - za 08:00 - 20:00 zondag 12:00-18:00 plus.nl

Visserij museum

Zwartewaal

HISTORISCH MUSEUM Den Briel

Wilt u in de volgende editie van de vernieuwde Brielse Mare adverteren? Neemt u dan contact op met het secretariaat, telefoon: 0181 414674.